

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

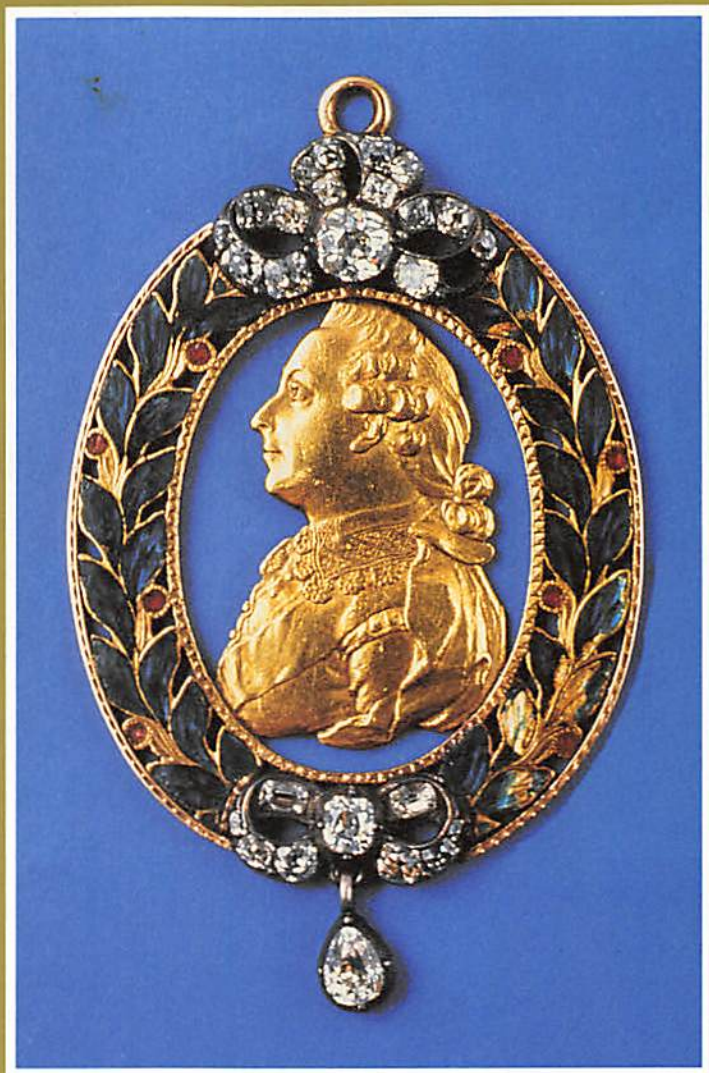

SEPTEMBER 5 · 98

**Karl XIV Johans
presentmedaljer**

**Scener från
romerska val**

**Arvstriden om
Knut den stores
engelska krona**

Pris 20 kr

Om är ödet.
Om är
möjligheterna.
Om är omtanke.

Vi kan hjälpa dig med alla frågor om pensionen, försäkringsskyddet och sparpengarna.

Trygghet för generationer

A'DOFF GRUPPEN AB® Konsulter i ekonomistyrning

A'doff Gruppen erbjuder konsultativt stöd till företag och offentlig sektor.

Vi har stor erfarenhet av att arbeta i projektform inom följande arbetsområden:

- Verksamhetsutveckling
- Finansiering och likviditetsstyrning
- Budgetering och redovisning
- Ekonomisystem
- Bokslut och årsredovisning
- Dagligt konsultstöd för ekonomiadministration i Agresso, Cosmos m fl system
- Revision via A'doff Revision

A'doff Gruppen AB
Telefon: 08-32 87 03
Telefax: 08-30 87 16
Besöksadress: Dannemoragatan 20
Postadress: Box 23077
104 35 Stockholm

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sverige
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år.

För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-777 68 12 (kvällstid och helger),
personsökare 0740-19 36 25.

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Från 22/9 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:
Lars O. Lagerqvist
Åven tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:
Frédéric Elfver
Tel 08-777 68 12
(kvällstid och helger)

Föreningens auktioner:
Jan Karlsson
Tel/Fax 018-54 83 42
Mobil 010-279 09 86
Mimicall 0749-10 09 56

Prenumerationer:
Pris 150 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:
Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Program

Svenska Numismatiska Föreningen: Banérgatan 17 nb. Buss nr 4, 44; T-bana Karlaplan.
Kungl. Myntkabinettets hörsal: Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

- 23 september **KMK**. Kl. 18.30. Harald Salvesen från Oslo håller föredrag om "Höj-
dare" i min grekiska samling. Anmälan till SNF:s kansli 667 55 98.
- 12 november **KMK**. Kl. 18.00. Lars O. Lagerqvist berättar om minnen och
numismatiska anekdoter. I samarbete med KMKV.
- 4 december SNF:s jubileumsutställning, vernissage kl. 15.00. Se vidare sid. 128.
- 5 december SNF:s jubileumsauktion. Se vidare sid. 127.

Svenska Numismatiska Föreningen

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
Internet hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Obs! Från 22/9 -98 har KMK nytt telefonnummer: 5195 5300.
Utställningar: Tisdag – söndag kl. 10.00 - 16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.

Innehåll SNT 5 • 98

Sid

Karl XIV Johans presentmedaljer	104
Hildebrands spådom	112
Travmärke från 1884	112
Scener från romerska val och omröstningar	113
Arvstriden om Knut den stores engelska krona – ett spel om makten med livet som insats	116
Guldmyntfot i Ryssland	119
Papperspolletter med dunkel bakgrund	120
Besök vid donator Sven Svenssons grav	120
Garderobsbrickor från Nationalmuseum	121
Sparbössan som fick medalj	121
Grisförsäljning avslöjade myntstöld	121
Europeiska valutor som upphör vid införandet av euron – en historisk tillbakablick	122
Ny medalj	123
Nya mynt	123
Personalia	125
Auktioner & Mässor	126

Omslag

Det praktfullaste av de faddertecken som utdelades 1778 av Gustav III till riksdagens faddrar vid sonens dop. Det utgavs i guldkedja till huvudmannen för den grevliga ätten nr 1, Brahe. Tecknet är inspirerat av liknande utgivna av och till minne av kungens store hjälte och företrädare Gustav II Adolf. Guld och emalj, besatt med diamanter, fler än på något annat av de utdelade.

Tillhör samlingarna på Skokloster slott men visas i höst på utställningen *Katarina den stora och Gustav III* (Nationalmuseum, Stockholm). Förstorad. Foto Skokloster.

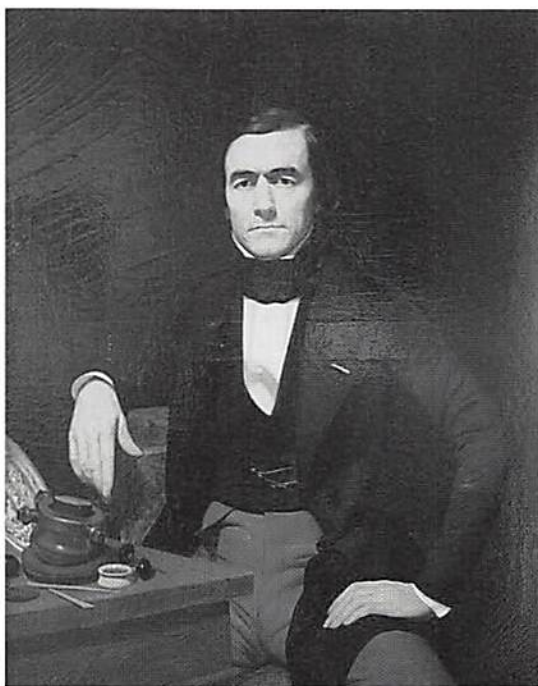
Karl XIV Johans presentmedaljer

Av Lars O. Lagerqvist

För en kung var det viktigt att kunna överlämna en eller flera gåvor, lämpade för mottagarens rang och ställning. Karl Johan hade sitt porfyrverk i Alvdalen, som producerade föremål av hög status för kunglighet, högadel m. fl.: jätteurnor för tsaren, den brittiske monarken och andra furstar, blombord eller mosaikbord för något lägre makthavare, porfyrfästen avsedda för officersvärjor, snusdosor med guldfattningar m.m. Brillanterade ordenstecken som ett särskilt nådevedermäle låg i en järnkista i sovrummet; för kvinnor som skulle hedras hade han där förvånansvärt många smycken att ta av och räkningar visar, att "lagret" ständigt förnyades. För de vanliga audienssökande fanns medaljer i silver eller brons, mest det senare.

Det var sedan åtminstone Gustav III:s dagar vanligt, att kungen en dag i veckan gav audiens för dem som kom upp till slottet. Ända fram till krigsutbrottet 1939 var det inte nödvändigt att anmäla sig, även om man naturligtvis riskerade en lång väntan. Endast uppenbara galningar avvisades. Karl Johan var ganska känslig för de odörer av snusk, sprit och tobak som omgav många av dåtidens svenskar. I ett skåp förvarade han stora flaskor med eau-de-cologne, som han tog ut för att stänka på (eller snarare hålla över) besökarna när de trädde fram. Även högre ämbetsmän blev för övrigt vana vid att kungen gned in väldoftan på deras händer. "Vanliga" audienssökande togs emot på eftermiddagen i salongen utanför kungens sängkammare, i varje fall vintertid. Dessa två rum eldades flitigt och där var vanligen 22-24%. I sängkammaren tillbringade kungen sin mesta tid under vinterhalvåret ("sängkammaregementet"), vaknade sent, hade föredragningar medan han låg kvar i sängen och drack café-au-lait, steg upp ännu senare och var klädd först vid tvåtiden eller så, varefter det kunde bli konselj, om det var en sådan dag; annars satt han som bilden visar (fig. 7), vanligen med en förtrogen från Enskilda Byrån, gick igenom papper och skrev under konseljbeslut – omkring 12 000 om året! Så gick han ut till audienserna, när sådana hölls.

Var kungen nöjd med audiensen, kunde det hända att han tog fram en

1. Jacques Jean Barre, fransk medaljgravör, till sist *graveur général* vid La Monnaie, Paris. Oljemålning 1835 av E. E. Amaury. Utställd i Musée de la Monnaie, Paris, som också tagit fotot.

medalj ur skåpet och skänkte vederbörande besökare. (Var han på resa gick det litet annorlunda till och ledande bönder som presenterades för kungen fick ofta den på hans initiativ 1811 stiftade Kungl. Lantbruksakademiens lilla jetong i silver med hans bild, Hildebrand nr 76 och 77.) Det rörde sig om tre olika (dessutom är ett par i två format), alla präglade 1821-23 i Paris. Genom en handling i Bernadotteska Familjarkivet kan det vara möjligt att säga litet mer om dessa än vad den nyss citerade Hildebrand lyckades med 1875. I detta sammanhang framföres ett värdsamt tack till H.M. Konungen för tillståndet att arbeta i detta arkiv och till dess föreståndare, min många-åriga vän docent Ingemar Carlsson, alltid lika hjälpsam. Innan vi går in på en beskrivning skall vi titta närmare på dokumentet. Av detta framgår vilken händelse som gav upphov till den första beställningen och de följande.

Karl XIII var Karl Johans adoptivfader och dynastigrundaren Berna-

dote behandlade alltid den i förtid åldrade, slagrörde kungen med största vördnad. Statyn i Kungsträdgården ("en kruka omgiven av fyra lejon") tillkom på hans initiativ. Redan som kronprins (1816) lät han framföra förslaget genom överintendenten Silfverstolpe och den gamle kungen "rördes till tårar och menade sig inte vara förtjänt av äran" (det var nog så riktigt!). Sergel var död och valet stod mellan Niclas Byström och Eric Gustaf Göthe (1779-1838); det tycks ha varit Karl XIII som valde den sistnämnde (om dennes arbeten för kungen se Vahlne 1988, förslag à l'antique i skiss s 197, dekoration i Riddarholmskyrkan vid Karl XIII:s begravning s 229). Arbetet påbörjades och det skedde på Karl Johans bekostnad. När den gamle kungen dog 1818 var statyn inte färdig. Först 1819 fick den nye kungen en räkning på 21 160 riksdaler banco att betala och gipsmodellen sändes till gjutaren, Carbonneaux i Paris (allt här enligt Millroth 1975, som skrivit om statyns tillblivelse, samt vissa tillägg

2. Karl XIII:s torg med den nyinvigda statyn, omgiven av "sandöknen". I bakgrunden "vauxhallen", bakom denna byggnad (riven 1852 och ersatt 1953 med 700-årsjubileets servering) den nuvarande Hamngatan. Sepialivering 1825 av Alexander Wetterling. Stockholms stadsmuseum, som också tagit fotot.

hos Järbe 1998, s 413ff.). Inskriften fastställdes 1820 enligt kungens önskan och som han ville ha den av Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, som sedan 1786 ansvarade för sådana frågor (se Appendix nedan!).

Statyn invigdes den 5 november 1821 i närvaro av Karl Johan – som adopterats just denna dag för elva år sedan! Lejonen är något senare, modellerade av den unge Bengt Fogelberg och gjutna på samma ställe; de kom på plats 1824 (däremot finns de med på medaljen 1821, varom mera nedan).

Även om pressen ingenting nämner om medaljen kan dock det samtida reportaget vara värt att citera:

Carl XIII:s statue blottas.
Kungl. Maj:t hade i Näder utsatt Måndagen den 5 November till af

täckningen af Högtställd H.M. Konung Carl XIII:s Statue.

Efter en ceremoni uppe å Kongl. Slottet begaf sig H. Maj:t Konungen till häst, omgifven af Sin Uppvaktning, directe till den plats der Statuen är upprest, stadnade midt för densamme, och gaf ordres till H. K. H. Kronprinsen om honneurs görande. Riksmarskalken [greve H. H. von Essen] gaf tecken till Statuens aftäckande; hvilken Konungen i det ögonblick, då den var blottad, saluterade med Sin värja. Tropparne skyltrade geväret, Trumpetarne gäfvofanfar, Artilleriet, som var uppställt bakom Dramatiska Theaterhuset [d.v.s. "Makalös" vid nuvarande platsen för Karl XII:s staty] lässade 128 canonskott, hvilka besvarades af den på Strömmen liggande corvetten, canonsluparne och batterierna å Skeppsholmen; Infanteriet gaf salvor

bataillonsvis. Sedermera defilerade Tropparne under H. K. H. Kronprinsens anförande.

Det kan tilläggas, att festligheterna varade i tre dagar, bl a inräknat ett stort fyrverkeri, prämar med bengaliska eldar ute i Strömmen samt Frimurarordens middag för 400 fattiga, som kungen besökte, samt "Directionerne för Stadens särskilda Barmhertighetswerk", som på kungens egen bekostnad skulle föranställa om bespising av ytterligare "Ett Tusen Etthundra Fattiga". En samtida notis vet att berätta, att bronzen i statyn härrör från av svenskarna erövrade, fientliga kanoner (1815). Platsen kallades sedan 1822 och alltjämt "Karl XIII:s torg". Dess förvandling från en trädgård till en sandöken sågs inte med större uppskattning av dåtidens

stockholmare och en av dem ansåg, säkert med rätta, att folket aldrig skulle ha velat bekosta denna huvudstadens fjärde bronsstaty – föregående som den var av Gustav Vasa, Gustav II Adolf och Gustav III... Kanske man kan ytterligare tillägga, att det på samma ställe stått en byst av en annan, ännu ovärdigare kung, Fredrik I, men att denna redan ca 1790 flyttats till Finska kyrkan. (Fig. 2).

Det blev givetvis ganska naturligt för Karl Johan att beställa medaljen över invigningen av statyn i samma stad där gjutningen skedde. Han visste av erfarenhet att vår slaggrörde och åldrade gravör vid Kongl. Myntet i Stockholm, Lars Grandel, var mycket långsam, och att dennes assistent, Ludvig Persson Lundgren, nog var bra i fäktning (han var elev till P. H. Ling), men som gravör ganska oprövad. Dessutom höll statyn just på att tillverkas i Paris och kunde bli exakt avbildad, om konstnären bara gick till gjuteriet och tittade – vilket han uppenbarligen gjorde. Arbetet beställdes hos en lovande ung gravör, Jaques-Jean Barre (1793-1855), som tidigt uppmärksammats av Pierre-Joseph Tiolier, *graveur général* vid La Monnaie i Paris. Denne efterträdde 1816 av sin son Nicolas-Pierre Tiolier. Barre och denne var goda vänner och åtskilliga uppdrag gick från "generalgravören" till den obetydligt yngre kollegan, som etablerat sin ateljé på nuvarande rue de Buci i närheten.

Hur Karl Johan eller kanske snarare ambassadören greve Löwenhielm, som fick göra kungen många tjänster (också som porfyragent!) blev uppmärksammade på Barre behöver man därför knappast fråga sig; dessutom hade ju Desirée ännu sitt lilla hov i Paris – om hennes snara flyttning till Stockholm mera nedan. För de legitimistiska bourbonerna, som skulle härska till 1830, var Bernadotte på Sveriges tron en onaturlighet och man hade nog inte gärna sett, att La Monnaie Royale officiellt blev indraget i denna medaljbeställning. Barre blev med tiden själv *graveur général* (1840), men bland hans papper i franska myntverkets välskötta arkiv står inte ett ord att läsa om Karl Johans beställning. Man får, som framgått ovan, gå till Bernadotte-arkivet och där hittar man i Konungens enskilda byrås arkiv nr 143 följande uppgifter om de medaljer som Barre tillverkat 1821-1823 för kungens räkning:

"Etat de trois livraisons de medailles frappées à Paris pour S.M.

1er livraison faite par moi-même en oct. 1821.

1o une médaille en or grand module ayant au verso la statue de Charles XIII, elle a couté 743 f. 40

2o une id. en platine même module et sujet 199 25

3o une id. en argent id. .... id. 34 75

4o cinquante médailles en Bronze même module et sujet que les précédentes à 3 francs pièce.

5o quatre médailles en argent module du 18 lignes portrait du Roi habillé et au verso celui du P. Royal, elles ont couté les quatre 93 90

6o cinquante en bronze, même sujet et mod. à 1.25 pièce.

2ième Livraison faite par moi vers la fin de mai 1823 avec livres flacons bombonnières [sic!] et colifichets.

1o cinquante cinq médailles en bronze grand module ayant au verso la statue du Charles XIII.

2o cinquante aussi en bronze petit module, portrait du Roi habillé ayant au verso celui du Prince Royal.

3ième livraison. Mr [=Monsieur] Rösslein [Röslein] doit avoir remis à S.M. vers la fin de juin 1823 une petite caisse qui avait été remise à mr le comte de Löwenhielm le 21 nov. 1822 et qui contenait

1o trente médailles en argent grand module, dont 15 au verso de la statue et 15 au verso de l'inscription Folkets kärlek min belöning.

2o trente médailles aussi en argent petit module, portrait du Roi habillé ayant au verso l'inscription Folkets kärlek &.

3o Cinquante médailles en bronze grand module ayant au verso les uns l'inscription, et d'autres la statue.

4o Cinquante id. petit module avec l'inscription.

Je n'ai pas pu verifier l'exactitude de cette livraison."

För att underlätta förståelsen meddelas här en översättning:

"Lista på tre leveranser av medaljer slagna i Paris för H.M.

1:a leveransen gjord av mig själv i okt. 1821.

1:o en medalj i guld stora formatet, som har Karl XIII:s staty på framsidan, den har kostat ... 743 f. 40

2:o en likadan i platina, samma storlek och ämne 199 25

3:o en likadan i silver, " " 34 75

4:o femtio medaljer i brons samma storlek och ämne som föregående à 3 francs styck.

5:o fyra medaljer i silver 18 [franska] linjers storlek [med] porträtt av kungen klädd [i uniform] och på framsidan det av Kronprinsen, de fyra har kostat 93 90

6:o femtio i brons, samma ämne och storlek à 1.25 styck.

2:a Leveransen gjord av mig mot slutet av maj 1823 tillsammans med böcker, flaskor, konfektaskar och nipper.

1:o femtiofem medaljer i brons stora formatet, havande på framsidan Karl XIII:s staty.

2:o femtio likaså i brons lilla formatet, porträtt av Konungen klädd, havande på framsidan det av Kronprinsen.

3:e leveransen. Herr Rösslein [läs: Röslein] bör ha till H.M. överlämnat mot slutet av juni 1823 en liten låda, som hade överlämnats till herr greve Löwenhielm den 21 nov. 1822 och som innehöll

1:o trettio medaljer i silver stora formatet, av vilka 15 med statyn på framsidan och 15 med inskriptionen Folkets kärlek min belöning.

2:o trettio medaljer också i silver [men] lilla formatet, porträtt av Konungen klädd [i uniform], havande på framsidan inskriften Folkets kärlek &.

3:o Femtio medaljer i brons stora formatet, havande på framsidan det ena partiet inskriften, det andra statyn.

4:o Femtio sådana lilla formatet med inskriften.

Jag har ej kunnat verifiera exaktheten beträffande denna [sista] leverans."

Anm. Kursen vid denna tid var ungefär 2 francs = 1 riksdaler banco.

Med "grand module" avser listans författare (ej identifierad) här vad vi kallar 18:e storleken (56 mm). Guldexemplaret (23 karat) av den förstnämnda medaljen med Karl XIII:s staty är inte längre möjligt att återfinna, medan den i silver (990/1000) finns i H M Konungens samling, som

3. Medaljen över statyns invigning 1821. Två lejon av de fyra har avbildats, ehuru de ännu inte tillverkats. Av J. J. Barre, Paris. Beskrivningen nr 1. Foto ATA.

författaren värdar, och i Kungl. Myntkabinetet och på en del andra håll. I brons är den rätt vanlig. Vart platinalexemplaret tagit vägen är också obekant. Den i texten omnämnda "Rösslein" avser krigsrådet C H Röslein (1774-1840), som var anställd vid Enskilda byrån, förestod det av kungen ägda, ovannämnda porfyrverket samt skötte mycket av affärens med Paris, där han arbetat mer än ett decennium kring sekelskiftet 1800 (om denne, se Lagerqvist och Åberg s 86 ff.). Mättet "18 ligned" skall vi återkomma till.

Det blev ett inte obetydligt förråd av medaljer i brons kvar efter Karl Johans död. När Gustaf V avled 1950 gick man igenom många skåp och hittade dessa; främst var det medaljen med valspråket respektive Karl XIII:s staty på framsidan, men även några andra samt några av svärdottern Josefinas medaljer. Gustaf VI Adolf beslöt att de skulle lämnas till Kungl. Myntkabinetet tillsammans med en del annat av numismatisk karaktär (de återfinns under inv.nr 24 596) och jag vill minnas att 1952 kom allt detta oss tillhanda (de många medaljer över skiftande händelser som Gustaf V mottog under sitt långa liv finns däremot kvar på Kungl. Slottet som en särskild enhet, förvarade i fyra lådor – förf. hoppas kunna återkomma till några av dem vid ett senare tillfälle).

I gåvan, som omfattar flera hundra nummer mynt och medaljer, ingick som exempel en brevprens i malakit, något kantstött, med en krusdulligt infattad oval medalj över storhertigparet av Baden i guld! Av bronsme-

daljerna – av flera typer – var ett inte obetydligt antal dubletter och dessa tillfördes inte samlingarna utan lades in i ett särskilt skåp att vid sällsynta fall användas som hedersgåvor. Så har skett några gånger, bla till franske myntdirektören. Och i år först till grevinnan och greven på Mainau, vilket skedde på Karl Johans födelsedag 26 januari i samband med ett sammanträde 1998 med den svensk-norsk-fransk-tyska kommitté som sysslar med utställningen över den förste Bernadotten på Sverige-Norges troner och som visas 1998 först på Stockholms slott och sedan (under hösten) på Mainau; 1999 kommer

den till Oslo (Akershus). Därefter gavs den i mars till Kungl. Myntkabinetets välgörare, den för alla myntsamlare välbekante Julius Hagander från Basel. Den till utställningen utgivna katalogen (som kommer att anmälas här i ett senare nummer) med inledande uppsatser om Karl Johan kan naturligtvis inte gå in på detaljer och därför skall nedan redogöras för vilka medaljer som avses härovan och vad vi annars vet om dem.

1. Låt oss börja med den redan avhandlade och äldsta av de Paris-beställda medaljerna, den 1821 slagna över avtäckningen av Karl XIII:s staty i Stockholm. Liksom

3A. Ask i brons med Barres Karl Johan-medalj, åtsidan, infälld. Tillhör Kungl. Myntkabinetet. Foto Jan Eve Olsson.

alla följande är den graverad av J. J. Barre och verktygen, i den mån de ännu existerar, har redan under Karl XIV Johans tid tagits hem till Stockholm. Den mäter 56 mm (18:e storleken) och är präglad i (minst) 1 ex i guld, 1 i platina (försvunnet), 16 i silver och 130 i brons i Paris, okänt om några (och i så fall hur många) i Stockholm. Det har också gjorts brakteatavslag av medaljen i förgylld brons, som sedan infattats under glas (bla ingick sådana i Holmbergsska samlingen, Norrtälje, såld på Svenska Numismatiska Föreningens auktion 1976). Kungl. Myntkabinetet har i sina samlingar en invändigt sammetsklädd, rund metalllosa, i vars lock Barres Karl Johans-porträtt i brons är infällt (fig. 3 och 3A).

Beskrivningen av medaljen går här efter Hildebrand (nr 31), något modifierad:

Åtsida: CAROLUS XIV JOHANNES SVECORUM ET NORVEGORUM REX. Lagerkransad bröstbild, v. sida, varunder sign. BARRE F[ecit].

Frånsida: CAROLO XIII RERUM SVECIAE RESTITUTORI PATRI PATRIAE [= samma som på svenska på fotställningen] längs kanten. Karl XIII:s staty av E G Göthe som den rests i Stockholm och med två av de lejon, som ännu inte kommit på plats. På postamentet med små versaler: ÅT CARL XIII FÄDERNESLANDETS RÄDDARE FOLKETS FADER AF DESS TACKSAMME SON CARL XIV JOHAN, I avskärningen: PIE VOVIT CAROLUS XIV JOHANNES MDCCCXXI [= i vördnad bekostade sonen Karl XIV Johan (medaljen/statyn)]. Vid kanten i avskärningen sign. BARRE F[ecit]. Fig. 3.

Det kan vara av intresse att konstatera, att inskriften på statyns stenfot aldrig blivit inhuggen, trots påminnelse från Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens sekreterare, d.v.s. just Bror Emil Hildebrand. Akademien var ju sedan 1786 högsta ansvariga myndighet för offentliga inskriptioner.

Eftersom två av lejonerna avbildats, ehuru de ännu inte ens avstrerade som gjutformar, måste Barre ha haft en teckning av monumentets slutliga utseende till sitt förfogande.

2. Enligt det ovan citerade dokumentet färdigställdes ytterligare en beställning i första omgången, d.v.s. den som levererades i oktober 1821, nämligen medaljen med Karl Johan i uniform ("habille") på åtsidan, sonen kronprins Oscar, likaså i uniform, på frånsidan. Den är identisk med Hildebrand nr 122 och slogs i första omgången i silver (4 ex.) och brons (50 ex.), i andra omgången (1822) i ytterligare 50 ex i brons. Åtsidans stamp kom sedan att användas i en annan kombination, som vi skall återkomma till. Porträttet är högvänt och mindre realistiskt än det föregående, fransétt uniform. Denna medalj mäter "18 lignes", står det, vilket inte är identiskt med svenska linjer. Den franska måttenhet som motsvarade vår tum var liksom denna indelad i 12 enheter, "lignes", något min-

4. Medalj över Karl XIV Johan och kronprins Oscar 1821. Av J. J. Barre, Paris. Beskrivningen nr 2. Foto ATA.

dre än våra linjer. Vid denna tid hade fransmännen gått över till decimaltum och måttenheten blir därför något mindre är vår. Medaljen är nämligen 41-42 mm i diameter. Åtsidans och frånsidans stampar är omgjorda två gånger av Barre (i varje fall har de hans signatur), något som observerats av Hyckert 1892 (s 54 nr 17 och 17a). Dessutom finns det en fjärde åtsidesstamp utan signatur (Hildebrand nr 71a), såvitt jag vet använd såväl tillsammans med här nämnda frånsida (Hildebrand nr 122a) som med en annan med Karl Johans valspråk (d.v.s. nr 71a, se nedan). Detta verktyg hör till dem som Myntverket deponerat i Kungl. Myntkabinetet och det har väl sannolikt graverats i Sverige något senare. Exemplar i silver och brons av denna är kända. Beskrivningen av ett ursprungligt medaljexemplar blir som följer:

Åtsida: CARL XIV JOHAN SVERIGES OCH NORRIGES KONUNG längs kanten. Bröstbild, h. sida, i militär uniform med slät krage och epåletter, Serafimerordens band över axeln och Carl XIII:s orden om halsen. Nedtill sign. BARRE F[ecit].

Frånsida: JOSEPH FRANS OSCAR SVERIGES OCH NORRIGES KRONPRINS längs kanten. Bröstbild, h. sida, i kavallerigenerals uniform med serafimerbandet och Carl XIII:s orden. Nedtill sign. BARRE F[ecit]. Fig. 4.

I vilken utsträckning denna medalj kom till användning och hur är svårt att säga. Inskriften på svenska gör, att man närmast vill tro att den skänktes till svenskar och normän. Å andra sidan för kronprins Oscar ut i Europa 1822 på friarfärd och då kanske den också kom till nytta som en enklare hedersgåva. – Intressant är, att när hans mor Desirée – som han då träffade för första gången sedan 1811 – fick höra om det instundande bröllopet 1823 mellan sonen och Joséphine av Leuchtenberg, beslöt hon sig för att samtidigt antligen resa till Stockholm, där hon vantrivts så fruktsamt. Men nu var det försommar och hon hade tänkt sig att så småningom återvända till sitt älskade Paris. Men så skulle det inte bli! I varje fall hade hon inför resan till Stockholm beställt en medalj hos samme Barre, eller

rättare två medaljer: en större och en mindre med något skiljaktiga åtsidor visande hennes bröstbild i diadem, h. sida, och iförd en draperad känning i empirestil, på frånsidan det krönte unionsvapnet, ovanför vilket makens och sonens krönte namnchiffer och den talande inskriften (på svenska, som hon lika litet som maken behärskade!): ALT GENOM DEM ALT FÖR DEM (Hildebrand 1 och 2). Verktygen kom snart till Sverige, möjligen redan samma år (1823) och användes sedan vid flera tillfällen; åtsidan är även kombinerad med en annan, graverad frånsida och detta exemplar tilldelades minst ett par trotjänare (Lindgren 1958, s 5 f., och den samma 1979, s 117). Hennes kröningsmedaljer (1829), se nedan, tillkom därefter i Sverige och hade Ludvig Persson Lundgren som upphovsman (Hildebrand nr 3 och 4).

Efter denna utvikning skall vi återkomma till Karl Johans nästa presentmedalj.

3. Medaljen är av "grand module", d.v.s. 18:e storleken eller 56 mm, och har samma åtsida som nr 1 ovan. Frånsidan däremot har Karl Johans valspråk på svenska. Exemplaren var färdiga senhösten 1822 och kom först nästa år till Stockholm. I silver hade då slagits 15 ex., i brons femtio. Även dessa stampar sändes senare till Stockholm och hur många som slagits i Paris eller här uppe vet vi inte. Beskrivning:

Åtsida: Som nr 1 ovan.

Frånsida: FOLKETS KÄRLEK MIN BELÖNING inom en kran av till hälften lagerblad, till hälften eklöv. Fig. 5.

Vi kan alltså fastställa, att frånsidan inte är graverad i Stockholm, som Hildebrand trodde (se dennes kommentar till nr 70, s 362). Härtill förelades han kanske av att frånsidan, använd med samma åtsida som nr 1 här, d.v.s. Hildebrand nr 31, också kombinerats med åtsidan till nr 52 (För medborgerlig förtjänst, 18:e storleken) och föreligger som sådan i silver i Riksbankens i Kungl. Myntkabinetet deponerade samling. Eftersom denna åtsida är signerad av Ludvig Persson Lundgren och var färdig 1832, kan vi fastställa att Barres verktyg då fanns i Stockholm. Vår medalj nr 3 hör till dem

5. En av Karl XIV Johans presentmedaljer, beställd av och graverad av J. J. Barre i Paris 1822. Beskrivningen nr 3. Foto ATA.

som Karl Johan delade ut som "minnesgåva", för att citera Hildebrand, kombinerat med duschar ur eau-de-cologneflaskan.

4. Ytterligare en men mindre medalj finns som torde ha använts som minnesgåva och som tillverkades av Barre i Paris (Hildebrand nr 71). Den kombinerar åtsidan till nr 2 med en frånsida som nr 3, men mindre – medaljen är ju "18 lignes" eller 14 svenska linjer, d.v.s. 11:e storleken eller 41 mm. Också denna sida är följaktligen graverad hos Barre. Stamparna kom så till Stockholm. Som vi sett under nr 2 finns det eller rättare fanns tre obetydligt olika åtsidesstampar, signerade av Barre. En ny, osignerad åtsida tillverkades senare, säkert vid Kongl. Myntet och är även den bevarad (Hildebrand nr 71a). Beskrivning:

Åtsida: Densamma som nr 2 ovan, känd i tre obetydligt varierande utförande, alla signerade BARRE [fecit], samt en utan signatur

Frånsida: FOLKETS KÄRLEK MIN BELÖNING som på nr 3 ovan, men bokstaver, krans etc. mindre. Fig. 6.

Senare medaljer

Här skall inte de inte så få medaljer som slogs i Stockholm för Karl Johan behandlas; vi inskränker oss till att påminna om deras existens. Det finns sålunda en ganska misslyckad med kungen och drottningen på åtsidan, kronprinsen på frånsidan, graverad av guldsmeden Carl Troselius (1798-1842). Den är upptagen som nr 121 hos Hildebrand och man får där intrycket, att den är tidigare än Barres (nr 122). Så är knappast fallet. Troselius ställde ut stamparna på Konstakademien 1822 och Barre gjorde sin med kungen / kronprinsen året innan, som vi sett. (Uppgiften om utställningen är hämtad ur en kort biografisk artikel av Rasmusson om Troselius, se nedan. Den innehåller,

märkligt nog, en felaktig uppgift. Rasmusson påstår, att den med verktygen präglade medaljen inte existerar, men det gör den – i såväl våra samlingar som i Uppsala Myntkabinett och därtill i brakteatavpräglingar – väl för snusdosor och liknande.)

Barre graverade 1836 en medalj över den franske kungen Ludvig Filip och dennes talrika familj; båda sidor är dessutom rikt dekorerade. Denna medalj fick vår gravör Ludvig Persson Lundgren se och gjorde 1842 en liknande över Karl Johan, Desideria, Oscar, Josefina och barnbarnen. Kungen blev överförtjust och köpte samma år ett stort antal i silver, som han använde som gåvor (Hildebrand nr 123; Lindgren 1958:2), i några fall försedda med randskrift.

Tilläggs kan, att när Desirée sent omsider kröntes 1829, slogs den sedvanliga, stora medaljen över tilldragelsen av Rikets ständer (Hildebrand nr 3) – som vanligt när det gällde sådana färdig senare, först 1833 – men också en mindre sådan av kastpennings storlek (Hildebrand nr 4), en spekulering av gravören Lund-

gren. Den var emellertid färdig redan 1829 och riksmarskalken köpte en större upplaga för utdelning. Lundgren hade nu också visat, att man inte behövde gå över ån (läs: till Paris) för att hämta vatten ... Den stora medaljen finns i guld på Slottet – det är Desirées exemplar som bevarats.

Medaljkonsten

Avslutningsvis några tankar om periodens medaljkonst. Med all rätt har empiren, hos oss kallad karljohansstil, på detta område klandrats för akademisk torka. Förvisso var gravörerna nu tekniskt ytterst skickliga och medaljpressen hade nått sin högsta utveckling, men den antikinspiren hade kommit till vägs ände. Även när det gäller skulptur och måleri kan det bli för mycket – nog är Davids porträtt och jättetavlor över betydande händelser ovärderliga bidrag till samtidens historia, om än knappast sannfärdiga (jag tänker på sådana saker som Marats död i badkaret, Napoleon delar ut örnar till sina marskalkar – med Bernadotte i ett hörn – eller Napoleons kröning) –

6. Karl XIV Johans mindre presentmedalj, den första åtsidan graverad 1822 av J. J. Barre, Paris. Beskrivningen nr 4. Foto ATA.

7. Kungen vid sitt arbetsbord i sängkammaren på Kungl. Slottet i Stockholm och där han tog emot besökare när det inte var officiell audiens. Mitt emot honom sitter greve Erik Lewenhaupt, sedan 1836 chef för Konungens Enskilda Byrå, förmodligen för att gå igenom till franska översatta konseljlistor e dyl. Observera att kungen är civilklädd och att han inte använde ett vanligt skrivbord – de föredragande fick ibland ha alla handlingar i knät!

Litografi 1843 efter målning av C. S. Bennet. Kungl. Biblioteket (efter originalet, som tillhör slottssamlingarna).

men bevara mig väl vad trist den stora utställningen över "revolutionsmålarens" konst på Louvren för några år sedan tedde sig, när hundratals antikiserande arbeten samlats på ett ställe! Inte heller är det nya århundradets skulptörer, inte ens Thorvaldsen, jämförbara med en Sergel!

Men tristast av alla är medaljgravörerna, kanske mest därför att de var tvungna att arbeta efter antika förlagor och mestadels göra fransidessymboliken "à l'antique". När de någon gång är realistiska blir det genast mycket lustigare – som t ex på medaljerna över kanalinvigningar. Är gravören mycket talangfull, som den till Storbritannien invandrade Benedetto Pistrucci (1784-1855), kan även antikiserade framställningar bli eleganta, som hans ännu använda "St. George and the Dra-

gon" på guldpuddets fränsida eller hans stora medalj över slaget vid Waterloo 1815, som the Royal Mint aldrig vågat prägla av rädsla för att spräcka stamparna – den finns bara som galvanokopia, låt vara i rätt många exemplar (även i Kungl. Myntkabinettet).

Naturligtvis fanns det begåvningar men de släpptes sällan lösa i myntverken. Störst är väl den alltid vänstersympatiserande fransmannen Pierre Jean David d'Angers (1788-1856), som gjort hundratals gjutna porträtt av främst sin samtids stora män och då inte bara i Frankrike (t ex från Sverige J. J. Berzelius), men även den äldre tysken Leonhard Posch (1750-1831), som visserligen också är upphovsman till några präglings (Berlin), men annars, också han, det gjutna medaljongporträttet

mästare (däribland återigen J. J. Berzelius!). Om särskilt den förstnämnde kan vi med Forrer säga, att mästerskapet gällde "expression, reality and life" hos de avbildade. Detta letar vi förgäves efter hos den formellt skicklige Barre, i varje fall i hans tidigare arbeten.

Källor

Bernadotteska Familjarkivet, Konungens Enskilda byrå.

Antikvarisk-Topografiska Arkivet (ATA): Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, protokoll för år 1820.

Samma: Handlingar rörande inskriftsförslag F IX.

Litteratur

B. Asker: *Stockholms parker*. Uppsala 1986.

J.-P. Collignon: *La médaille française au XIXe siècle et l'histoire*. Charleville-Mézières 1989.

L. Forrer: Barre, J. J. *Biographical Dictionary of Medallists*, I. London 1904, s 127-131.

Hildebrand = B. E. Hildebrand: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, II. Stockholm 1875.

Hyckert = B. E. Hyckert: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar efter 1874 jämte några från äldre tider*. *Numismatiska Meddelanden XIII*, Stockholm 1892.

Järbe 1997 = B. Järbe: *Stockholms staryer*. Foto: G Glase. Stockholm 1997.

Järbe 1998 = B. Järbe: *Krigens och hjältarnas Stockholm* (Nordiska museet). Stockholm 1997.

Lagerqvist och Åberg = L. O. Lagerqvist och N. Åberg: *Elfvedals porphyrværk 1788-1885*. Stockholm 1989.

Lindgren = T. Lindgren: *Svenska drottningars belöningsmedaljer*. I. Drottning Desideria. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1958, s 2-9.

Lindgren 1958:2 = T. Lindgren: *Kring den Bernadotteska ättemedaljen*. *Ibidem* 1958, s 165-167.

Lindgren 1979 = T. Lindgren: *Hittills publicerad medalj utdelad av drottning Desideria*. *Myntkontakt/SNT* 1979, s 117.

Millroth = Th. Millroth: *Erik Gustaf Göthe. Kungl. starybildhuggare och professor* [akad.avh.]. Stockholm 1975.

Rasmuson = N. L. Rasmuson: *Troselius, Carl Wilhelm*. *Svenskt Konstnärslexikon V*. Malmö 1967, s 476.

Vahlne = B. Vahlne: *Nyinredningen av Rosersbergs slott 1797-1818 – en ikonologisk studie*. *Skrifter från Kungl. Husgerådskammaren*, 7. Stockholm 1988.

Wallgrén, O.: *Samling af alla öfver Konung Carl XIV Johan och Drottning Desideria preglade medaljer, numismatorypiskt afbildade* [Stockholm u.o.o.år.] I detta arbete avbildas alla medaljer ovan utom nr 2. Om Wallgrén och hans numismatiska arbeten se kommande uppsats i SNT av B-O Hesse.

Appendix

Karl XIII:s staty och medaljen – Vittershetsakademien behandlar ärendet 1820.

På begäran av Karl XIV Johan höll Kungl. Vittershets Historie och Antikvitets Akademien ett extra sammanträde den 1 augusti 1820. Trots sommarens hade åtta ledamöter uppmärksammat kallelsen. Som ordförande fungerade vice preses, kungl. bibliotekarien och författaren Peter Adam Wallmark (1777-1858). Sekretärer var den nyutnämnde riksantikvariern, medicinalrådet och polyhistorn Carl Birger Rutström (1758-1826); mellan 1786 och 1972 funge-

rade alltid riksantikvariern som Akademiens sekreterare och var givetvis också medlem av denna akademi (i Rutströms och några andra fall också av flera andra). Bland de åtta närvarande märktes en av regeringens mest vördade ledamöter, hedersledamoten av Akademien, utrikesstatsministern greve Lars von Engeström (1751-1826), som genom sin höga bildning utgjorde en prydnad för varje lärd sammanslutning. Men man kan fråga sig, varför denne, som snart av åldersskäl skulle frånträda sina befattningar, inte redan befann sig på sommarledighet på hustruns stora polska gods. Ett par gamla gustavianer (och medlemmar av Svenska Akademien sedan dess grundande 1786) hade också infunnit sig, den åldrade ämbetsmannen, vältalaren och filosofen, tituläre landshövdingen Nils Rosén von Rosenstein (1752-1824) tillsammans med den nu betänkligt korpulente, halvblinde skalden, tituläre statssekreteraren Carl Gustaf af Leopold (1756-1829), en gång Gustav III:s handsekreterare. De andra närvarande kan vi i detta sammanhang lämna därhän. I varje fall hade titulärprofessorn och chefsgravören vid Kongl. Myntet Lars Grandel, som också var medlem, inte infunnit sig. Han skulle ju inte få utföra det arbete det här var fråga om!

Akademien hade ett enda, men kungligt inskriftsärende att behandla och det framgår tydligt, att det som nämnts skedde på den Høge Beskydarens, H. M. Konungens, begäran. Protokoll § 1 berättar, att man samlats sedan en skrivelse från Hans Majestät Konungen till justitiestatsministern, Hans Excellens greve F. Gyllenborg, hade inkommit, vari omförmäldes, att det nu så att säga brann i knutarna, eftersom kungen fått ett meddelande från Paris, "att den derstädes under arbete varande Statue af Högstsalig Konung Carl XIII. snart vore fullbordad" och att hans efterträdare nu avsåge att slå "en Medaille öfver samma statues upresning". Akademien skulle skyndsamt föreslå såväl omskrifter till medaljen som inskrifter på själva piedestalen, på latin eller svenska, "efter denna tanke: 'à Charles XIII, Sauveur de la Patrie, Père du Peuple, par Son Fils reconnoissant Charles-Jean' ". Man märker, hur bråttom det hela hade varit – mitt i sommaren – eftersom man inte ens hunnit översätta kungens franska text, utan låter den inflyta i protokollet. Någon brist på franskkunniga led emellertid inte Vittershetsakademien av!

Akademiens huvudförslag blev den text vi återgivit ovan under nr 1 på medaljen, dels på latin, dels på svenska, med den tillfogade anmärkningen, att man helst skulle se den latinska versionen, därför att det språket "uttrycker den vackra ideén på ett mera uphöjt sätt, än det Svenska". Att man slaviskt hållit sig till den kungliga "tanken" syns tydligt. Så följer också textförslaget till inskriften för åtsidan (ganska självklar) och den nederst i avskärningen på framsidan. Det bör kanske tilläggas, att Akademien principiellt ogillade medaljer som blandade språk, t ex med svenska på ena, latin på andra sidan. Det enda som blev på svenska på den färdiga medaljen är ju inskriften på piedestalen (som aldrig utförts i verkligheten, som vi sett), och det får väl anses ursäktligt. Man avslutar den långa paragrafen med en synpunkt – att medaljen på grund av sin detaljrikedom borde slås i 21:a storleken. Som vi sett blev det i alla fall 18:e.

Det stod nog från början klart för de närvarande, att medaljen inte skulle präglas i Sverige. Vid denna tid lydde Kongl. Myntet under Kongl. Kammarkollegium (fram till 1829), varför ärenden rörande inskrifter på nya mynt och nya medaljer brukade komma Akademien tillhanda genom detta ämbetsverk – så t ex 1821 års jubelriksdaler – inte från kungen själv. Däremot kan man fråga sig, varför skrivelsen passerat genom justitiestatsministern. Kungen hade väl kunnat skriva direkt till Sin Academie?

Anm. För hänvisningar och goda råd tackar jag Carina Bergman, Göran Bäärmhielm, Ingemar Carlsson, Britta Petersson, Solfrid Söderlind, Bo Wingren, Ian Wiséhn. □

Hildebrands spådom

Den 8 maj 1865 avgick från Stockholm Bror Emil Hildebrands sista brev till Christian Jürgensen Thomsen. Den store danske museimannen och numismatikern avled nämligen 21 maj 1865.

Hildebrand svarar bla på en del frågor som Thomsen ställt. Tex om hur det var ställt med Hans Hildebrands numismatiska kunskaper:

De frågor om min son tagit någon kännedom af mynten. Ja, han har uppgjort specialbeskrifningar öfver 2ne rikhaltiga myntfynd från 10de och 11te århundradet, rika framför allt på Tyska mynt, och han har bland dem bestämt åtskilliga, som synas vara obeskripta. För en fornforskare är nödvändigt att äfven känna mynten. Dock hoppas jag, att när jag går bort, de antiqvariska och numismatiska samlingarne skola få särskilda vårdare. Det kunde gå an i Hallenbergs, Rutströms och Liljegrens tid att hafva en chef för allsammans. Nu är det helt annat. Samlingarne hafva mångdubblats och det går icke längre an, att låta dem ligga som döda skatter i "pulver" och "dybe Läder".

Det som Hildebrand beskriver och spår om inför framtiden är det som skulle bli Statens Historiska Museum. Med framväxten av den svenska arkeologin vid slutet av 1800-talet började fynden av fornsaker från sten-, brons- och järnåldern ta överhanden. Visserligen var detta tidpunkten för de stora myntfynden, men nu var myntforsknings tid som ledande antikvarisk forskningsgren slut.

Statens Historiska Museum växte snabbt som en gökunge i boet och undanträngde Kungl. Myntkabinetet. Denna utveckling skedde emellertid inte genom bitter strid utan som något naturligt och självklart. Hans Hildebrand kan kanske ses som en exponent för denna utveckling. Själv mycket skicklig med de svenska medeltidsmynten gick intresset ändå tidigt till medeltidsförmålen i SHM:s samlingar. IW

Klöver

I stockholmstidningen *Posten* år 1769 talas om "klöver eller penninggräs" som lika med guld. Ordet kan också vara hämtat från England, där *clover* redan på 1700-talet hade betydelsen välstånd.

Travmärke från 1884

Redan för många hundra år sedan körde bönderna ikapp med sina hästar på isar och landsvägar, tex till gästabad och från kyrkan. Olaus Magnus nämner i sin krönika (1555) hur bönderna tävlade i kappkörning med sina slädravare. Många sådana kraftmätningar finns relaterade i tidningar, tidskrifter och böcker från början av 1800-talet. Ofta framhölls tävlingarnas betydelse för hästavelns främjande.

En organiserad travtävling kan man dock inte tala om förrän 1870, då Svenska Kapplöpningssällskapet vid sina tävlingar på Ladugårdsgårde i Stockholm även lade in en löpning för travare. Varken denna löpning eller de som följde under de närmaste åren blev någon succé, och referaten från evenemangen är tämligen sryliga: *Våra ärade läsare torde dispensera oss ifrån att skildra dessa s.k. travfare.*

Tävlingar anordnades emellertid nu lite varstans i landet och 1882 bildades den första egentliga sammanslutningen för travsport, nämligen Wermlands Trafvaresällskap. Följande år bildades Jemtlands Trafkörningssällskap, och i maj 1884 konstituerades i Stockholm Allmänna Svenska Trafklubben. Med bildandet av denna sammanslutning kommer vi till det här intill avbildade travmärket av blå papp. Märket har texten: TRAFÄFLINGARNA VID BRUNNSVIKEN. STOCKHOLM. 1884. INTRÅDE TILL SADELPLATS & LÅKTARE PRIS 3 KR.

En travsportens nestor, baron Herman Wrangel, efter en seger på Brunnsviken vid Stockholm.

På framsidan står skrivet med bläck att det rör sig om ett referentmärke för en journalist som skrev för landsortspresen. Överst på märket finns ett hål med ett fastbundet rött sidenband. Märket var ett slags bevis på att ägaren betalat en avgift samt att han hade, som journalist, rätt att skriva om tävlingen. Intiativtagarna till Allmänna Svenska Trafklubben hade vid detta tillfälle arrangerat de första organiserade tävlingarna på Brunnsviken, ett ur många synpunkter märkligt evenemang. Sålunda hade en publik på ca 10 000 personer samlats. Första pris uppgick till ett för den tiden imponerande belopp om 1000 kronor. Både norska och finska hästar deltog tillsammans med de svenska, vilka senare kördes för ett åkdon, som utgjordes af en på mycket korta medar hvilande sits. Banan var en engelsk mil och sträckte sig i rak linje från Ulriksdalslandet till Hagapaviljongen. De startande hästarna kördes en och en. Bästa tiden avgjorde ordningsföljden, och man hade tydligen goda tekniska anordningar: mellan tribunen och norra utgångspunkten underhölls förbindelsen medelst telefon, och för tidtagningen hade två urmakare tagits i anspråk.

Det lilla oansenliga pappmärket från 1884 är en påminnelse om travsportens pionjärtid! IW

Rea

i Kungl. Myntkabinetets butik!
Tel. 08 - 783 94 42

Scener från romerska val och omröstningar

När vi nu är på väg mot valurnorna igen kan det väl passa med några tillbakablickar på omröstningar i gångna tider.

År 139 f. Kr. hölls den första slutna omröstningen i Rom. Det var tribunen Aulus Gabinius som föreslagit detta för val av ämbetsmän. Snart därpå, 137 f. Kr., introducerades förfarandet för att fälla avgöranden i domstol. År 130 f. Kr. utsträcktes det till att även omfatta omröstningar vid lagstiftning.

Som en parentes bör nämnas att det emellertid inte var de första slutna omröstningarna i historien. Grekerna hade nämligen långt tidigare använt sig av detta system.

I Rom hölls omröstningarna och valen i de olika folkförsamlingarna.

Som illustration har jag valt två romerska denarer från den republikanska perioden.

På det ena myntet, präglat för P. Licinius Nerva 113/112 f. Kr., ser vi hur röstandet gick till (*bild 1*). En väljare böjer sig ned till en valfunktionär, som räcker honom en "valseedel". Kanske är det istället valfunktionären, som mottar något slags röstkort – meningarna går isär rörande detta. Till höger om valfunktionären har en annan väljare gått över den lilla bron till platsen för valurnan. Där har han gjort sitt val och lägger nu ner sin valseedel i valurnan.

Valsedelarna var små träplattor vilka täckts med vax. När man valde ämbetsmän fick de röstande själva skriva dit namnet på sin kandidat. Vid omröstningar i domstol var vaxplattorna förberedda med ett L för *libero* – jag friar – och ett D för *damno* – jag fäller. Den röstande markerade sitt val genom att stryka

Bild 1. Denar, 113/112, P. Licinius Nerva. Kungl. Myntkabinettet, M. H. Crawford; Roman republican coinage nr 292/1. (Myntets storlek är 1,6 cm diameter och återges här förstorat). Foto Jan Eve Olsson, KMK.

Bild 2. Denar, 63 f.Kr., L. Cassius Longinus. Kungl. Myntkabinettet, M. H. Crawford; Roman republican coinage nr 413/1. (Myntets storlek är 1,8 cm diameter och återges här förstorat). Foto Jan Eve Olsson, KMK.

över den bokstav han inte ville ha med. Vid omröstningar om lagförslag tycks det troligaste ha varit att även dessa vaxplattor var förberedda. Denna gång med ett V för *uti rogas* – som du föreslår – och ett A för *antiquo* – jag röstar emot.

På det andra myntet är en väljare i färd med att lägga sin röst i valurnan (*bild 2*). Trots att det är en sluten omröstning får vi se att det står ett V på hans valseedel. Det är således en ja-sägare och inte en nej-sägare i en omröstning rörande en lagstiftning.

Man tror att det finns en historisk bakgrund till scenen på myntet. Vid en rättegång 114 f. Kr. hade tre vestalers sedlighet ifrågasatts. Då endast en av dem fälldes uppstod tvivel hos folket att allt hade gått rätt till. Folket ville kort och gott ha en ny rättegång i fallet. För att så skulle kunna ske behövdes en ny lag som tillät detta.

Det blev en omröstning i ärendet 113 f. Kr. och vi kan genom boksta-

ven V på valsedeln på myntet förstå att det blev en ny lag vilken banade väg för en ny rättegång.

Hur gick det då för vestalerna? Stjärnåklagaren Cassius Longinus Ravilla kunde vid den nya rättsliga prövningen påvisa skuld hos alla de tre misstänkta vestalerna. Domen löd att de skulle ljuta döden genom att begravas levande. Detta verkställdes genom att de placerades i ett rum som därefter murades igen. Folket hade fått sin önskan uppfylld och var nu tillfredsställt.

Den som 63 f. Kr. lät prägla myntet var L. Cassius Longinus, en ättling till den ryktbare Cassius Longinus Ravilla.

Avslutningsvis kan det konstateras att de röstande var tvungna att närvara vid röstningstillfället. Augustus lär emellertid, på sin tid, ha gjort vissa försök med poströstning – således inget modernt påfund!

Ulrika Bornestaf

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar i stor sortering.

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du har också fri entré till Kungl. Myntkabinettet!

En av Stockholms vackraste konferensmöjligheter

KUNGL MYNTKABINETTET – SVERIGES EKONOMISKA MUSEUM

MINDRE SAMMANTRÄDESROM

Två grupprum för 4-8 personer finns i anslutning till Lovisa Ulrikas bibliotek.

LOVISA ULRIKAS BIBLIOTEK

– ett exklusivt sammanträdesrum

Rummet har en vacker utsikt mot Slottet och Stockholms ström samt är idealiskt för sammanträden, styrelsemöten m m. Plats för 18 personer.

MYNTKROGEN

– museets restaurang och café

Lokalen som rymmer 70 personer drivs i restaurang Leijontornets regi och har fullständiga rättigheter. Under museets öppettider serveras husmanskost och lättare rätter. Kvällarnas festväningsverksamhet ger möjlighet till mer exklusiva arrangemang.

HÖRSAL

Full tekniskt utrustad med bl a videokanon, diaprojektor, OH, dator (inkl. internetanslutning), filmduk ca 7 x 2,2 m. Skrivskivor till stolarna. Bra akustik. Plats för 70 personer.

MUSEIBUTIK

Försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden.

ENTRÉHALL

– för mottagningar, fester m m.

Vackert kalkstengolv med ockragula väggar. Den bågformade entrédisken i päronträ är möjlig att använda som uppdukningssyta.

STENLAGD GÅRD

Plats för cirka 100 personer. Lämpar sig sommartid väl för muikkoaréer, "garden-cocktails" m m.

*För priser och ytterligare information om
konferensbokning ring: 08-783 94 25*

KUNGL MYNTKABINETTET

SVERIGES EKONOMISKA MUSEUM

SLOTTSBACKEN 6, BOX 54 28, 114 84 STOCKHOLM

TEL 08 783 94 00 FR O M 22/9 -98 08 519 55 300, FAX 08 411 22 14

E-POST info@myntkabinettet.se INTERNET www.myntkabinettet.se

Entré till utställningen
All världens pengar

Som Europas första ekonomiska museum kan vi förutom allmänna visningar också erbjuda specialvisningar. Moderna och vackert förmögivna utställningar präglar de olika temadelarna.

SPECIALVISNINGAR

All världens pengar – pengarnas 2 500-åriga historia

- Från fjäderpenna till microchips
- Olof Skötkonungs penningar och Gustav Vasas riksdalrar
- Ugglor och medusor – antikens pengar
- Yapstenar, kissipennies och fjädermynt

Rikets finanser – finanshistorien från 1600-talet till dagens börs och spekulation

- Alla tiders inflationer – ekonomiska kriser i tid och rum

Spara i bössa och bank – sparandets idé och utveckling

- Sparbanken började med en tolvskilling – svenskt sparande under 150 år

*I samband med bokning av lokal erhåller deltagarna fri entré till museets utställningar.
Efter kl 17.30 gäller kvällspriser.*

***För priser och ytterligare information
(efter 22/9 tel. 08-5195 5300) ring: 08-783 94 25***

Förfrågan angående konferens/visning

Vi skulle vilja komma till Kungl Myntkabinettet enligt följande:

konferens visning

Datum:..... Ankomst kl:..... Avfärd kl:.....

Företag:.....

Kontaktperson:.....

Vår adress:.....

Vi har tel:..... Vi har fax:.....

Faxas till: Kungl Myntkabinettet: 08-411 22 14

Arvstriden om Knut den stores engelska krona

– ett spel om makten med livet som insats

Av Rolf Alstertun

I svenska skattfynd från vikingatiden har omkring 42 000 engelska mynt påträffats. De flesta av dem är präglade för kungarna Ethelred II, "den villrådige" (978-1016) och hans danskättade efterträdare Knut den store, Sven Tveskäggss son. Ibland brukar fynden också innehålla mynt slagna för Knuts söner Hardeknut och Harald harfot, och det är deras arvstrid om den engelska tronen vi nu skall följa.

Det finns ju som bekant ett talesätt som säger, att verkligheten ibland vida överträffar dikten, och det kan man utan överdrift påstå om maktspellet efter Knut den stores död 1035. Det innehåller i övermått alla ingredienser som skulle krävas för ett fullödigt Shakespearedrama.

Knut den store

Knut den store hade vid sin död den 12 november 1035 regerat i nästan tjugo år över ett mycket vidsträckt rike, bestående av England, Danmark och från 1028 även av Norge. Av bl a inskriften på vissa av hans mynt (fig. 1) framgår det dessutom att han en tid (1027-1029?) också behärskade en del av Sverige. Blekinge? Varken förr eller senare har en nordbo varit herre över ett så stort rike. Knut styrde med fast hand, i somligas tycke alltför fast, och under hans regering rådde ordnade förhållanden och ett välbehövligt lugn i England, den lugnaste perioden på mycket länge. Befolkningen slapp nu t ex åntligen de hänsynslöst plundrande vikingahorderna som i generationer varit ett ständigt gissel. Den förra vikingahövdingen visade sig på tronen vara en duglig regent och statsman – "den förste viking som blev upptagen i de kristna konungarnas civiliserade broderskap", som en engelsk historiker uttryckt det.

Tre syskonkullar

Knut den stores död innebar emellertid på nytt en period av oro och turbulens. Orsaken var oklara arvsförhållanden. Inte mindre än tre syskonkullar gjorde anspråk på den engelska kronan. Hos sin morbror hertig Rickard II av Normandie avväktade de båda prinsarna Edward och Alfred, söner till Knuts företrä-

dare på den engelska tronen Ethelred II. Deras mor var Emma av Normandie, samma Emma som Knut kort efter sitt trontillträde kallade till sig för att gifta sig med. Den anglosaxiska krönikan för år 1017 berättar: *Och sedan före den 1 augusti gav kungen order om att kung Ethelreds änka, Rickards dotter, skulle hämtas för att bli hans hustru.*

Emma var vid denna tidpunkt i trettiårsåldern och därmed omkring tio år äldre än sin nye make. Hennes far var hertig Rickard I av Normandie, sonson till hertig Rollo, vikingasagornas Gånge-Rolf. Genom att gifta sig med Emma hoppades Knut kunna gardera sig mot angrepp från Normandie, där Ethelreds två söner med Emma ju växte upp och fick sin uppfostran vid hovet i Rouen. Knuts position var till en början långt ifrån säker och ohotad, och han vidtog därför en rad åtgärder för att säkra sin ställning. Bland de många som fick känna på hans hårda nypor var prins Eadwig, Ethelreds ende överlevande son från ett tidigare äktenskap – och därmed förstås också en tänkbar risk. Krönikan 1017 igen: *Och kung Knut landsförvisade prins Eadwig och låt därefter döda honom.*

Ganska snart födde Emma sonen Hardeknut och något år senare dottern Gunhild. Så långt var allt gott och väl. Situationen komplicerades dock av att Knut redan tidigare ingått en förbindelse (utan kyrklig vigsel) med en annan högättad dam, Alfgifu (Alfiva) av Northampton, och med henne hade sönerna Sven och Harald. Den senare fick så småningom tillnamnet "harfot", troligen på grund av sitt passionerade jaktintresse. Knuts giftermål med Emma – med kyrklig välsignelse – hindrade emellertid inte Alfgifu att i den norra delen av landet uppträda som hans drottning. Vad beträffar de båda sönerna Sven och Harald så hyser krönikorna tvivel deras äkta börd. En krönikör säger att Knut sannolikt inte var far till någon av dem. Sven var troligen son till "en viss präst" och Harald till "en viss skomakare".

Grunden var alltså lagd för en bitter maktkamp vid Knut den stores död. Alla förutsättningar fanns för ett drama helt i Shakespeares anda: Två

intriganta och bittert konkurrerande drottningar och inte mindre än tre syskonkullar med anspråk på den lediga tronen. Om händelserna vid Knuts död år 1035 lämnar som vanligt krönikorna besked: *Och senare detta år, onsdagen den 12 november, slutade han sitt liv i Shaftesbury, men blev under mycket stora högtidligheter begravd i domkyrkan Old Minster i Winchester. Drottning Emma bosatte sig där sedan han blivit begravd.*

Vid sin död var Knut knappt fyrtio år gammal. I hans släkt dog man ung – av hans barn uppnådde ingen tjugo-fem års ålder. Samma krönikör meddelar också att Knut före sin död hade utsett Sven Alfivason, hans (?) son med Alfgifu av Northampton, till kung i Norge och samtidigt sin och Emmas son Hardeknut till kung i Danmark. Beträffande Sven Alfivason så hade han redan fem år tidigare blivit satt att styra Norge med modern som förmyndare. De gjorde sig på kort tid hjärtligt avskydda av normmännen, som till sist lyckades fördriva dem ur landet. Enligt Snorre Sturluson var Sven "ett barn både till åldern och i sina beslut". Det var i realiteten Alfgifu som bestämde, "och människorna i landet var hennes ovänner både då och för alltid". Sven Alfivason slutade kort därefter sina dagar i Danmark och är därmed ute ur historien. En källa uppger att Knut fick meddelandet om sonens död på sin dödsbädd. Alfgifu för sin del återvände hem till England och sin andre son Harald harfot.

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

Harald harfot

Harald, eller snarare hans anhängare med jarlen Leofric av Mercia och modern Alfgifu av Northampton i spetsen, lät ingen tid gå till spillo. Med stöd av nästan alla ombuden från norra delen av landet samt av flottan i London utsågs Harald av ett i hast ihopkallat rådsmöte i Oxford att regera över hela England "för sig och för sin broder Hardeknut". Den senare ansågs av många vara den legitime tronarvingen men befann sig för tillfället i Danmark. Det mäktige jarl Godwine och delegaterna från Wessex försökte i det längsta fördröja Haralds utnämning men fick till sist ge sig. För att om möjligt undvika en öppen konflikt utarbetades inom kort en kompromiss enligt vilken England skulle delas i två delar. En krönikör uppger att delningen skedde genom lottdragning: *Därför delades kungadömet England efter kort tid genom lottning, och den norra delen tillföll Harald, den södra tillföll Hardeknut.*

Troligen fick Harald värdighet som överkonung, medan Emma skulle styra den södra delen i Hardeknuts namn under dennes vistelse i Danmark. Nu följde en tid av öppet hat och ond bråd död. En krönika år 1035 berättar: *Men när Harald hade fått kungliga maktbefogenheter sände han skyndsamt sitt garde till Winchester och tog utan förbarmande ifrån drottning Emma det mesta och det bästa av de skatter och rikedomar som kung Knut hade lämnat efter sig till henne.*

Hon tilläts dock tills vidare bo kvar i Winchester.

Emma för sin del smidde också planer och satt ingalunda överksam. I ett omdiskuterat brev till sina och Ethelreds söner Edward och Alfred i Normandie uppmanar hon dem att skyndsamt komma till England för att ta sitt "rättmätiga arv", den engelska tronen, i besittning. Hon skriver: *Jag undrar vad ni har för plan, då ni måste vara medvetna om att ett dröjsmål på grund av er senfärdighet för varje dag som går gynnar uppkomlingen på er tron. För han går hela tiden runt i byar och städer och gör de ledande männen till sina vänner genom gåvor, hot och böner. Men de skulle föredra en av er som rege...* Jag ber därför en av er som er skyndsamt och i hemlighet komma till mig för att få goda råd...

Brevet är som nämnts omdiskuterat. I en stark tendentiös hyllningskrift till drottning Emma, *Encomium Emmae Reginae*, författat i

Knut den store.

Harald harfot.

Hardeknut.

Edward bekännaren.

klostret St Omer (nära Calais) av en anonym munk åren 1040-42, hävdas att brevet är ett rent falsarium. Det skulle vara skrivet på uppdrag av "tyrannen" Harald harfot och tillkommet för att rättfärdiga hans grymma behandling av Emmas son Alfred vid dennes ankomst till England år 1036. Prins Alfred gick verkligen ett hårt öde till mötes. Han och hans bror Edward kom till England med "några skepp" och "många nor-

mandiska soldater". Kung Haralds underrättelsetjänst fungerade och det dröjde inte länge, förrän Alfred och hans följeslagare tillfångatogs. Brodern Edward lyckades i hast smita hem till Normandie igen. Den anglosaxiska krönikan redogör för händelserna: *Detta är kom den intet ont anande prins Alfred, kung Ethelreds son, till detta land för att besöka sin mor i Winchester, men jarl Godwine tillät honom inte det och inte heller de övriga männen med makt. ...Han hejdade honom och fängslade honom, och han skingrade hans följeslagare och sålde en del av dem för pengar, och han dödade en del på olika grymma sätt; somliga slogs i bojor och bländades, somliga stympades, somliga skalperades. Inga värre illdåd har utförts i detta land sedan danskarna kom.*

En annan krönikör, Florence av Worcester, uppger att sexhundra normander vid detta tillfälle dödades på varjehanda uppfinningsrika sätt. Den krönikan är mera detaljerad, men det kanske räcker med ovanstående beskrivning. Vad beträffar prins Alfreds eget öde så låter vi Florence komma till tals: *På order av Godwine och vissa andra fördes sedan Alfred hårt fjättrad till ön Ely; men genast skeppet nådde land, och medan han fortsarande var kvar ombord, revs hans ögon mycket grymt ut; och han leddes så till klostret och överlämnades i munkarnas vård. Där lämnade han en kort tid efteråt denna värld, och hans kropp begravdes med vederbörliga ceremonier i den västra delen av kyrkan; hans själ fröjdar sig nu med rätta i Paradiset.*

Den jarl Godwine som omtalas var under flera decennier en av de verkliga makthavarna i England. Han hade stått högt i gunst hos Knut den store och var gift med danskan Gytha, en syster till Knuts sväger Ulf jarl. Omedelbart efter Knuts död hade han stött Hardeknut men bytt sida och stödde nu rivalen Harald i stället. Denne kunde också följande år utses till ensamhärskare över hela England. Samtidigt passade man på att landsförvisa Emma. Krönikan för år 1037 berättar: *Detta år valdes Harald till kung överallt, och Hardeknut övergavs eftersom han var i Danmark för länge; och sedan fördes hans moder, drottning Emma, utan förbarmande ur landet mitt i bistra vintern. Och hon begav sig över havet till Brügge, där greve Baldwin tog väl hand om henne och lät henne stanna så länge hon behövde.*

Hardeknut

Emma var alltså nu förpassad ur landet – men ute ur bilden var hon ingalunda. Bakom kulisserna skulle hon styra och ställa ännu några år. År 1039 anlände Hardeknut till henne i Brügge för att därifrån förbereda ett invasionsförsök. Dessa förberedelser visade sig dock vara onödiga, för den 17 mars 1040 avled kung Harald plötsligt. Direkt efter begravningen i Westminster beslutade man sig för att sända bud till Hardeknut och be honom komma till England och ta hand om kronan. Detta beslut skulle åtskilliga få anledning att ångra – Hardeknut hade på intet sätt glömt de oföretter han själv och hans mor fått lida på grund av kung Harald och hans medlöpare.

Hardeknut anlände till England veckan före midsommar år 1040 med sextio skepp, alla uteslutande bemannade med danska krigare. En av de första åtgärder han vidtog var att låta gräva upp Harald och slänga liket i ett träsk. Krönikan år 1040 kostar på sig en värderande kommentar: *Och han gjorde ingenting värdigt en kung så länge han regerade. Han lät gräva upp den döde Harald och slänga honom i ett träsk.*

Den välunderrättade Florence av Worcester kan tillföra ytterligare detaljer: *...och när kroppen hade slängts där, gav han order om att den skulle dras upp och kastas i floden Themsen i stället. Men en kort tid efteråt plockades den upp av en fiskare och bars i hast till danskarna, som hedersamt begravde den på den kyrkogård de hade i London (under den nuvarande kyrkan St. Clement Danes).*

En av dem som främst hade att frukta Hardeknuts hämnd var av naturliga skäl jarl Godwine, men som den slipade politiker han var lyckades han mot alla odds rädda sitt skinn. Under en högtidlig ed försäkrade han, att han varken hade föreslagit eller velat att Hardeknuts halvbror prins Alfred skulle behandlas så som skett fyra år tidigare. Han lade hela skulden på kung Harald, själv hade han bara lytt order – som bekant en genom åren flitigt använd ursäkt. Andra hade inte samma tur. Jarl Eadwulf av Northumberland till exempel mördades svekfullt trots Hardeknuts högtidliga löfte om fri lejd.

Hardeknuts regering blev en tung tid för det engelska folket. Krönikorna klagar alla över den alltför höga skatt han utkrävde och som "nästan ingen hade råd att betala". En krönikör konstaterar, att Harde-

Fig. 1. KMK. Åtsidan: +CNVT REX SP, Cnut rex sv(eo)rum), (Knut, svearnas konung) Frånsidan: +DORMOD ON SIHT (Thormoth i Sigtuna). Foto KMK.

Fig. 2. Privat ägo. Åtsidan: HAROLD REX (Konung Harald) Frånsidan: +GODPINE ON OCXE (Godwine i Oxford). Foto Kenneth Jonsson.

knut på grund av de betungande skatterna blev "djupt hatad av alla som fört varmt välkommat hans ankomst". En händelse den 4 maj 1041 ger oss en antydning om stämmingsläget i landet. När Hardeknuts skatteindrivare anlände till Worcester blev det upplopp, och två av dem slogs ihjäl. Kungen blev ursinnig och beslutade att skicka dit en stor styrka med order att, om möjligt, dräpa alla män, plundra och bränna staden och ödelägga hela provinsen. Vi låter stadens egen son, krönikören Florence, berätta hur det gick. *Den 12 november började de ödelägga både staden och provinsen, och slutade inte med det på fyra dagar, men de tillfångatog eller dödade inte många vare sig i staden eller i provinsen i övrigt, eftersom befolkningen hade flytt åt alla håll, när de såg dem komma... Därefter, på den femte dagen, när staden hade bränts ned, gav sig alla hemåt med mycket byte, och kungens vrede stillades genast.*

Nu blev Hardeknuts tid vid makten inte så lång. Redan sommaren 1042 avled han knappt tjugofem år gammal mitt under en bröllopsfest. Krönikan berättar: *I år dog Hardeknut på detta sätt: han stod med sin dryck och plötsligt föll han till marken med våldsamma konvulsioner, och de som stod nära lyfte upp honom, och han yttrade inte ett ord efter detta. Han dog den 8 juni.*

Så kan det gå! Vad var det i den drinken? Han begravdes i Winchester vid sidan av fadern Knut den store. Med Hardeknut utslouknade Gorm den gamles, Harald Blåtands, Sven Tveskäggs och Knut den stores ätt på manssidan. Den dansk-engelska personalunionen tid var över, och Knut den stores imperium upplöstes som om det aldrig existerat.

Edvard bekännaren

Till Hardeknuts efterträdare på den engelska tronen utsågs halvbrodern prins Edward, Ethelreds och Emmas son, han som sex år tidigare i motsats till sin bror Alfred lyckades ta sig hem till Normandie undan kung Harald Harfot. Han hade kommit till det engelska hovet redan 1041 på inbjudan av Hardeknut och skulle komma att regera ända till i januari 1066. På grund av sin personliga läggning och sin frikostighet mot kyrkor och kloster fick han tillnamnet "bekännaren". Däremot var hans relation till modern Emma numera föga harmonisk. Krönikan för år 1043 berättar: *Kungen konfiskerade alla sin moders egendomar och tog ifrån henne allt hon ägde, en obeskrivlig mängd föremål av guld och silver, därför att hon varit för snål mot honom.*

Det här var andra gången hon råkade ut för samma sak! Det kan tilläggas att Emma var en ivrig samlare av relikier, dåtidens samlarobjekt *par préférence* (för mycket förmögna personer). Hennes relikksamling konfiskerades samtidigt och varje sann samlare torde utan svårighet kunna tänka sig in i hennes situation. Drottning Emma överlevde dock och slutade inte sina dagar förrän den 6 mars 1052. Hon var då omkring sextiofem år gammal, en för den tiden ovanligt hög ålder. Hon begravdes vid Knut den stores sida i katedralen i Winchester.

Mynt för freden

Så har då dramats aktörer en efter en lämnat scenen och åter gått in i tystnaden – men spår har de lämnat. De hätska och oförsonliga tronstriderna efter Knut den stores död avspeglas i

3.

Fig. 3. Privat ägo. Åtsidan: HAR-DACNVN REX (Konung Hardeknut)
Frånsidan: +SPILEMAN ON PINC
(Spileman i Winchester).
Foto Kenneth Jonsson.

Fig. 4. KMK. Åtsidan: EDPERD REX
(Konung Edward) Frånsidan: PACX.
PVLFPINE ON BRY
(Wulfwine i Bristol).
Foto KMK.

det engelska myntmaterialet från tiden. Dittills hade det normala varit att den engelska pennyn kurserade i sex år och därefter byttes ut mot en ny typ med annat utseende. De gamla mynten blev ogiltiga och fick inte längre användas, en form av skatteindrivning – man fick vid inlösen inte så många nya för sina gamla. Från Danmark finns vid ett tillfälle noterat, att man för tre gamla mynt endast fick två nya.

Under åren 1035-1042 skedde däremot sådana typväxlingar med täta intervaller i fas med den skiftande politiska situationen i landet. Harald harfots dryga fyra år på tronen avsatte t ex tre olika mynttyper och Hardeknuts mynt är av fyra olika typer. Enligt den tidigare omtalade kompromissöverenskommelsen 1035 regerade de båda en period var sin del av landet, Harald den norra och Hardeknut den södra. Då präglades våren 1036 - hösten 1037 pennies av den s k "Jewel Cross"-typen (namnet av frånsidans kors). Åtsidan visar kungens bröstbild i profil med ett diadem knutet i nacken. Betecknande nog vänder rivalerna ryggen åt varandra och tittar åt varsitt håll på sina respektive mynt. På Haralds mynt är kungens bröstbild vänd åt vänster, medan Hardeknuts mynt har en kungabild åt höger (fig. 2 och 3). Talande är också att Edvard bekännaren, Hardeknuts efterträdare på tronen, valde att 1042 börja prägla mynt med ordet PAX (fred) på frånsidan (fig. 4).

Fred var något man nu behövde i England, för när herrar strider är det ju som bekant folket som lider.

Källor och litteratur

- C Brooke, *The Saxon and Norman Kings*. Glasgow, 1979
- C Brunius, *Nordens fransmän*. Malmö 1982
- M Dolley, *Anglo-Saxon Pennies*. London 1970
- K Hæger, *Dansk Krönika*. Borås 1984
- K Hæger, *Engelsk Krönika*. Uppsala 1978
- A Henrikson, *Dansk historia*. Stockholm 1989
- K Jonsson, *Viking-Age Hoards and Late Anglo-Saxon Coins*, Stockholm 1987
- K Jonsson, (Red.), *Studies in late Anglo-Saxon Coinage, NM XXXV*. Stockholm 1990
- L O Lagerqvist, *Svenska mynt under vikingatid och medeltid*. Stockholm 1970
- L O Lagerqvist, *Sverige och dess regenter under 1000 år*. Stockholm 1976
- P Lauring, *Vikingerne*. Köpenhamn 1960
- M Magnusson, *Vikingerne i öst och väst*, Norge 1981
- B Malmer, *Mynt och människor*. Uddevalla 1968
- J Midgaard, *Norges historie*. Oslo 1967
- Nordisk Familjebok*, andra upplagan Stockholm 1904-26
- J J North, *English Hammered Coinage*, Volume I. London 1980
- Numismatiska Meddelanden XXXVII*, Festskrift till Lars O. Lagerqvist. Uppsala 1990
- P Seaby, *The story of British Coinage*. London 1985
- S Sturluson, *Nordiska kungasagor 2-3*. Stockholm 1992, 1993
- Vikingerne i England og hjemme i Danmark*. The Anglo-Danish Viking Project. Tunbridge Wells 1981
- D Whitelock (Red.), *English Historical Documents*, Volume I. London 1979

Guldmyntfot i Ryssland

Tsar Nikolaus II kom med en viktig finansiell ukas 1898. Denna bestämde, att "en rubel = 1/15 imperial" är ryska rikets myntenhet. Detta var sista åtgärden vid genomförandet av guldmyntfoten i Ryssland. Den förra myntordningens bestämmelse om att "ryska statens myntenhet är silverrubeln, som delas i 100 kopek och innehåller 4 solotnik 21 doli rent silver", var nu upphävd.

Silverrubeln hade emellertid sedan länge spelat ut sin roll som myntenhet, men den kunde dock inte fullt juridiskt ersättas av guldrubeln, för rän man noga bestämt den ställning, som silvret hädanefter skulle ha i det allmänna systemet. I alla stater där guldmyntfoten införts hade silvret, som endast uppfattats såsom ett slags hjälpmünt, fått sin roll noga anvisad. Detta på grund av att man ville undvika spekulation med opräglat silver och silvermynt.

I Ryssland hade man 1893 upphört att av enskilda personer mottaga silverbarrar till präglning. Om enskilda fortfarande kunde prägla mynt av sina silverbarrar, skulle de förtjäna mer än en rubel för varje kreditrubel. Då ryska staten år 1897 lät prägla till rubler av fullt värde de barrar, vilka 1896-1897 inköpts för 50 100 000 rubler, hade den härpat en vinst av 16 288 000 rubler!

Genom 1898 års ukas bestämdes, att den mängd silver (1-, 1/2- och 1/4 rubler av "fullt" värde och skilljentynt av 20-, 15-, 10- och 5 kopek), som var i omlopp inom ryska riket, tillsammans inte fick överskrida ett belopp, motsvarande tre rubel för varje rysk invånare. Invånarantalet 1898 var omkring 130 miljoner vilket därmed innebar att det inte fick finnas silvermynt (av alla slag) i omlopp till ett högre värde än 390 miljoner rubel. IW

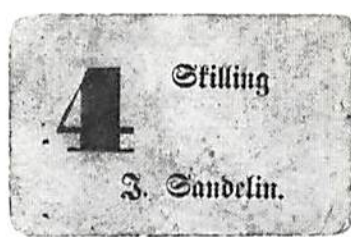
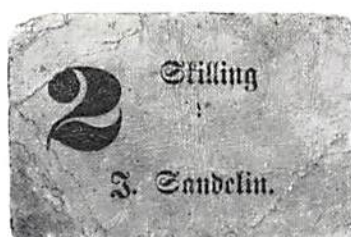
BÖCKER KÖPES OCH SÄLJES!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besöksadress: Tegnérgatan 14
Torsdagar kl. 15.00 - 18.00

BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby.
08-510 128 18

Papperspolletter med dunkel bakgrund

Gång efter annan dyker det upp polletter som aldrig tidigare beskrivits i den numismatiska litteraturen. Detta gäller särskilt de som är av papper.

Den här gången handlar det om fyra oansenliga papperspolletter som tillhör Avesta Myntmuseum. Annars är deras proveniens okänd. Polletterna har valörer i skillingräkning, dvs ej senare än 1855. Följande finns 1 (röd), 2 (röd), 4 (vit) och 8 (vit). Texten är svart. På polletterna finns också ett utskrivet namn: J. Sandelin. Polletten som gäller för 8 skilling har på baksidan en text skriven med bläck: N° 6. Lunnahöja (?) LR.

Vem var då J. Sandelin? Svaret är tyvärr inte helt lättfångat. Lars-Olof Skoglund på *Svenskt Biografiskt Lexikon* har dock hjälpt till med några spår. Två personer med överensstämmande initialer och efternamn har påträffats i SBL:s regis-

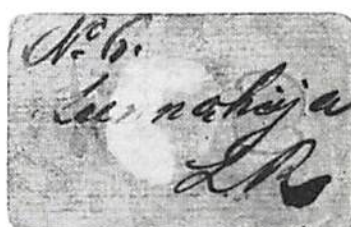
ter: Johan (Jan) Sandelin (1749-1824), häradshövding i Mallanssyslets domsaga i Värmland (1775-1824, erhöll lagmans titel 1789), bosatt på Öjerud i Sunne från 1784, och en son till honom, Jan Sandelin (1784-1828).

Det finns visserligen en finländsk släkt Sandelin från Österbotten, omtalad från slutet av 1700-talet, där medlemmar har förnamn som Jakob

och Johan, men sannolikheten att det skulle röra sig om någon av dem är nog mycket liten. Man behöver väl knappast inte heller tillägga att det säkert finns flera J. Sandelin som inte är belagda i SBL.

Hur sedan polletten användes är en annan, ännu okänd, historia. *JW*

Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Besök vid donator Sven Svenssons grav

Sven Svensson, SNF:s store donator, avled den 12 maj 1928. Han begravdes på Sandsborgs gamla kyrkogård belägen strax söder om Stockholm. I samma grav ligger även hans bror Bernt Svensson som dog redan 1897.

Den svenssonska familjegraven ligger mycket vackert i en svag sluttning alldeles intill kapellet. Bara några meter från Svenssons grav är även en annan av de stora svenska samlarna JHF Oldenburg, som dog 1896, begravd.

Tisdagen den 12 maj 1998, på dagen 70 år efter Sven Svenssons bortgång, hedrades hans minne med ett besök vid graven av en grupp från Svenska Numismatiska Föreningen och Kungl. Myntkabinettet. En blomsterbukett i färgerna gult och blått nedsattes vid den i granit vackert utformade gravstenen.

Torbjörn Sundquist

Vid Svenssons grav från vänster: Göran Wahlquist, Ulf Nordlind, Torbjörn Sundquist, Ian Wiséhn och Lars O Lagerqvist. Foto Fritz Engström.

Garderobsbrickor från Nationalmuseum

De offentliga garderoberna under 1800-talet fungerade väl ungefär som de som finns idag. I restauranger, teatrar och på museer fanns alltid en garderobsvaktmästare. Hans uppgift var att skydda och förvara kläderna under gästens besök. Förr var det emellertid mest en servicefunktion och inte som idag ett sätt för någon att tjäna pengar. Om gästen var nöjd lämnades kanske lite drickspengar, men det fanns ingen fast avgift.

Man kan naturligtvis fundera kring frågan om dessa brickor verkligen hör samman med numismatiken och polletterna. Möjligen kan de betraktas som de fattiga kusinerna. Klart är dock att de till utseendet liknar polletterna och att de tillverkats av samma typ av företag som ligger bakom dessa.

Som vackra exponenter för dessa efemära, pollettliknande föremål avbildas här två brickor från Nationalmuseum.

1.

1. Ensidig mässingsbricka med det krönta lilla riksvapnet i mitten. Vapnet är omgivet av en sammanflätad kran av lager- och ekblad. Övanpå kransen finns bokstäverna N / M. Över denna komposition finns en strålände stjärna. Brickans kant är dekorerad. På framsidan finns numrerad på målning.

2.

2. Ensidig mässingsbricka med hål i övre kanten. Utefter kanten finns i halvcirkel texten: NATIONAL MUSEUM. Innanför en inre ring finns inslagna siffror (371) som är målade i svart.

IW

Foto: Gabriel Hildebrand.

Sparbössan som fick medalj

I samband med att Oscar II firade sitt 25-års regeringsjubileum 1897 insamlade svenska folket pengar till en jubileumsfond. Den 18 september 1897 kunde man till kungen överlämna sammanlagt 2 218 170 kronor. Främst skulle pengarna användas till bekämpandet av den så farliga tuberkulosen.

Insamlingen upphörde dock inte 1897 utan fortsatte in i det nya århundradet. Överstyrelsen för Oscar II:s jubileumsfond hade bl a låtit tillverka jubileumssparbössor som man 1902-1903 lät utplacera på restauranger runt om i landet. Under den tid som bössorna fanns ute hade man lyckats insamla 17 000 kronor. Med anledning av detta och för att samtidigt inpränta hos allmänheten att "många bäckar små gör en stor å" och att oförevilligheten för det behjärtansvärda ändamålet, om än så blygsam, dock kan medföra goda resultat, beslutade Överstyrelsen att på jubileumssparbössorna anbringa små medaljliknande, förgyllda brickor. Dessa skulle vara försedda med inskriptionen: 17 000 Kr. INFLUTNA 1902-1903.

IW

Grisförsäljning avslöjade myntstöld

Under juli månad 1890 skedde olika reparationsarbeten i undervisnings-salarna som hörde till Elementarläroverket i Kristinehamn. Det var arbetskarlen J. Fredriksson som utförde arbetet.

I augusti upptäcktes att mer än ett-hundra silvermynt försvunnit från läroverkets historiska myntsamling. Upptäckten skedde på ett märkligt

HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

sätt. En man från Gullspångstrakten hade nämligen sålt en gris till Fredriksson. Som betalning hade mannen erhållit fyra äldre mynt som han inte kände igen och som uppenbarligen inte var gångbara. Han visade upp mynten för sina bekanta.

Betalningen ansågs som så ovanlig att man tillkallade ordningsmakten. Vid visitation i Fredrikssons hem hittades 76 mynt. Tio mynt hade Fredriksson redan sålt till en guldsmed. Ytterligare mynt hade han använt vid olika betalningar. Vid rannsakingen erkände Fredriksson stölden.

IW

Europeiska valutor som upphör vid införandet av euron – en historisk tillbakablick

Belgien

Staten bildades 1830 genom utbrytning ur Nederländerna. Före franska revolutionen hörde det som blev Belgien till Österrike, före frederna 1713 till Spanien (Spanska Nederländerna). Många myntsystem fanns tidigare. Från 1832 blev det 1 franc = 100 centimes.

Danmark

Danskarna hade, liksom Sverige, mark som högsta enhet sedan vikingatiden (då en vikt), indelad hos dem i 240 penge. På grund av inflation försvann dansk mynträkning på 1300-talet och en ny infördes ca 1400. Senare kom speciedaler, rigsdaler specie, från ca 1600 även krone. Man räknade före 1873 så, att 96 skillinge var = 6 mark = 1 speciedaler. 1 krone var = 4 mark = 64 skillinge.

År 1873 ingick man i Den Skandinaviska Myntunionen med Sverige (Norge 1875). Det nya myntet i alla tre länderna blev 1 krone = 100 öre.

Krone är en franskimport (couronne) via Danmark. Öre fanns redan på vikingatiden som vikt (latin aurum = guld), som silvermynt (i Sverige) från 1522, kopparmynt från 1624 och senare. Då var 1 mark = 8 öre. Sverige fick decimalsystem för mynten 1855, 1 riksdaler riksmünt blev = 100 öre.

Finland

Finland hade samma mynträkning som Sverige till 1809. Under ryska tiden gällde till en början svenska och ryska betalningsmedel. Den ryske kejsaren tillät 1860 att storfurstendömet fick ett eget myntsystem med 1 markka = 100 penniä. Mynt började slås 1864 samtidigt som sedlar trycktes. Det fanns, som i andra stater på den tiden, guld-, silver- och bronsmynt. Mynträkningen är den gamla nordiska men med decimalsystem (1 mark = 100 penningar i stället för 192, som det var före 1777).

Frankrike

Den gamla livre = 20 sous (räkneenhet, man slog mest écu i silver och louis d'or i guld under kungadömet) ersattes 1794 med 1 franc = 100 centimes. 5 centimes kallas sou (sol). Till en början gick 10 décimes på 1 franc, 1 décime = 10 centimes.

Italien

Landet enades sent (1859-70). Innan dess fanns många myntsystem. Kungariket De Bägge Sicilierna hade 1 piastra = 6 tari = 12 carlini = 120 grana = 240 tornese. 100 grana var = 1 ducato eller tallero. I Norditalien fanns namnet lira på en del håll. När Napoleon i början av 1800-talet behärskade större delen av Italien var 20 soldi = 1 lira, 6 lire = 1 scudo.

Kungariket Sardinien, som enade Italien, införde decimalsystem 1826: 1 lira = 100 centesimi. Det blev sedan rådande i hela Italien. Lira (liksom livre) kommer av latinets libra = pund, förkortat £ (även i Storbritannien).

Luxemburg

Det en gång ganska stora Luxemburg, vars furstar på 1300-talet blev valda till Tysk-Romerska rikets kejsare, hamnade under Spaniska och till sist Österrikiska Nederländerna. Efter Napoleonskrigen var man i personalunion med Nederländerna, även om provinsen Luxembourg 1830 föredrog att förena sitt öde med Belgiens. Vid kungens död 1890 upphörde personalunionen. En halvbror till svenska drottningen Sofia, Adolf av Nassau, blev storhertig. Hans ättlingar regerar ännu. Luxemburg införde 1854 mynträkningen 1 franc = 100 centimes.

Nederländerna

De norra provinserna frigjorde sig 1581 från Spanien och bildade Förenade Nederländerna. Ett komplicerat myntsystem rådde och de flesta provinserna hade egen myntning: 8 duits = 1 stuiver, 6 stuivers = 1 schelling, 20 stuivers = 1 gulden (gulder/florin), 50 stuivers = 1 riksdalder (silver ducaat), 60 stuivers = 1 ducaton (silverryttare). Dessutom den internationella dukaten (ca 3,5 g guld) med värde av drygt 2 riksdalder. Kungariket Nederländerna bildades 1815. Mynträkningen förenklades till 1 gulden = 100 cent. Den speciella valören 2½ gulden var från början = 1 riksdalder.

Man slår fortfarande dukater i guld med det gamla utseendet och text på latin, men de köps som bullion.

Portugal

Den tidiga kolonialmakten Portugal hade till en början en stark valuta och präglade ca 1500 Europas största reguljära guldmynt, portuguez (portugalös), ca 35 g guld. Det blev sedan svår inflation och 1835 fastställdes, att 7 500 reis skulle vara = 1 peca, 1 600 reis var = 1 escudo. Från 1910 fick man nuvarande system, 1 escudo = 100 centavos. Myntnamnet escudo (latin scutum = sköld) är äldre och har även använts i Spanien som guldmynt.

Spanien

Spanien är sammansatt av många riken, i huvudsak förenade i slutet av 1400-talet. Ett myntsystem uppkom, där 34 maravedi var = 1 real (silver), 8 reales = 1 peso (de a ocho, dvs realer), Spaniens svar på riksdalern och världens mest gångbara handelsmynt. 16 reales var = 1 escudo (guld). Decimalsystemet har haft flera varianter sedan mitten av 1800-talet. Från 1870 är 1 peseta = 100 centimos.

Tyskland

Här förekom en mängd valutor som reichstaler, gulden, mark, kreuzer, groschen. Tyska riket utropades 1871 i Versailles. År 1873 infördes riksvärlutan 1 mark = 100 pfennige. Ordet mark lånades redan på 1000-talet från Norden. Pfennig var minsta enhet på medeltiden (det gick 240 pfennige på 1 mark!).

Österrike

Som ensam statsbildning är Österrike ungt. Det tillkom efter 1918. Republiken inlöste 10 000 inflationsdrabbade kronen med 1 schilling, som delades i 100 groschen. Efter nazitidens slut 1945 återinfördes denna mynträkning. Myntnamnen är gamla, men hade en helt annan betydelse och ett helt annat värde i det gamla Europa.

Lars O. Lagerqvist

Ny medalj

Internationella Numismatiska Kongressen 1997

hölls som bekant i Berlin. Litet post festum kommer här en bild av medaljen. Den XII kongressens medalj är utförd av den kände skulptören, mynt- och medaljkonstnären Wilfried Fitzenreiter (f. 1932) och slagen i 1000 exemplar i brons av B H Mayer's Kunstpräganstalt, Pforzheim.

Åtsidan visar Humboldtuniversitetets i Berlin huvudbyggnad (där kongressen ägde rum) och på ett "antikt" mynt Berlins och Tysklands vapen (björnen resp. örnen), omgivet av 19|197.

Frånsidan upptas av en antikiserande myntpräglingsscen, där en man håller upp ett nypräglad mynt. Inspirationen kommer från den s.k. bronsgjutarskålen i antiksamlingen i Staatliche Museen zu Berlin. LLt

Foto Jan Eve Olsson.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Nya mynt

Estland

Republiken Estland celebrerade i februari 80-årsdagen av självständigheten (1918). Det blev också tre jubileumsmynt, som slagits av Suomen Rahapaja, Helsingfors. Det är 500 krooni i guld (800/1000, 8,64 g, 22 mm, upplaga 3 000), 100 krooni av silver (925/1000, 27,0 g, 27 mm, upplaga 12 000) och 10 krooni i samma metall (925/1 000, 16,0 g, 27 mm, upplaga 15 000).

Canada

Canada ger ut jubileumsdollars i silver med outsläckt energi sedan Georg V (1935), nu senast över Royal Canadian Mounted Police 1873-1998, en berömd företeelse långt utanför landets gränser, inte minst på grund av en känd serie. Den väger 21,175 g, håller 925/1 000 och mäter 36,07 mm. Dessutom finns nu även 100-dollars i guld, som 1995 firar ett 75-årsjubileum, nämligen att

så många år förflutit sedan en kanadensare fått Nobel-priset. Myntet håller blygsamma 583/1000 guld, väger 13,34 g och mäter 27 mm. Upplagan sägs vara 25 000. Ett bimetaliskt mynt (guld och silver) 1998 med den särgena valören 15 dollars firar det kinesiska Tigerns år! Mycket märkligt. Landet har också börjat slå guldmynt för metallhamstrare med halten 999,99/1000, i "valörerna" 350 resp 50 dollars, men dem går vi inte in på här.

Österrike

Årets mynt om 20 Schilling ägnas åt att 1998 hela 500 år förflutit sedan konstnären Michael Pacher avled. Denne herre från Sydtirolen representeras av ett av sina mest kända verk, det altare han utförde åt kyrkan S:t Wolfgang. Om vi förstått rätt skall detta mynt ingå i det vanliga årsmyntsetuivet.

Tvådelade mynt!

Det finns inga gränser för uppfinningsriikedomen hos vissa företag! Ett tyskt sådant, MDM Münzhand-

lagesellschaft i Braunschweig, har övertygat Kiribati och Samoa att ge ut gemensamma "mynt" till millenniumskiftet år 2000! Varför? Jo, de ligger på var sin sida om datumlinjen av år 1845, så att Kiribati kan fira år 2000 inte mindre än 24 timmar tidigare än Samoa (som sista land på jorden), trots att de är grannar! Serien omfattar ett guldmynt och fem silvermynt, alla delade på mitten med Kiribatis namn och vapen till vänster, Samoas till höger. LLt

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt. Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se/index.htm>

NUMISMATISK FORSKNING

COMMENTATIONES DE NUMMIS SAECULORUM IX-XI
IN SUECIA REPERTIS. NOVA SERIES.

1. Kenneth Jonsson, *The New Era. The Reformation of the late Anglo-Saxon Coinage*. 1987. Pris: 325:-
2. Inger Hammarberg, Brita Malmer and Torun Zachrisson, *Byzantine Coins Found in Sweden*. 1989. Pris: 225:-
4. Brita Malmer, *The Sigtuna Coinage c. 995 - 1005*. 1989. Pris: 225:-
6. Kenneth Jonsson and Brita Malmer (eds.), *Sigtuna Papers. Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage 1 - 4 June 1989*. 1990. Pris: 350:-
7. Gert Hatz, Vera Hatz, Ulrich Zwicker, Noel und Zofia Gale, *Otto-Adelheid-Pfennige. Untersuchungen zu Münzen des 10/11. Jahr hunderts*. 1991. Pris: 225:-
9. Brita Malmer, *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995 - 1020*. 1997. Pris: 850:-

CORPUS NUMMORUM SAECULORUM IX - XI QUI IN SUECIA REPERTI SUNT

1.1	Gotland	Akebäck - Atlingbo	Pris: 150:-
1.2	Gotland	Bäl - Buttle	260:-
1.3	Gotland	Dalhem - Etelhem	300:-
1.4	Gotland	Fardhem - Fröjel	260:-
3.1	Skåne	Åhus - Gröby	235:-
3.4	Skåne	Maglarp - Ystad	250:-
8.1	Östergötland	Älvestad - Viby	175:-
16.1	Dalarna	Falun - Rättvik	90:-

STOCKHOLM STUDIES IN NUMISMATICS

1. Ivar Leimus, *Das Münzwesen Livlands im 16. Jahrhundert*. 1995. Pris: 200:-

Beställningar: (OBS !Porto tillkommer)

NUMISMATISKA FORSKNINGSGRUPPEN
Bollhusgränd 1B 111 31 Stockholm
Tel: 08 - 674 77 50

Mynt till salu

Johan III: 1/2 öre 1578, Sm. 87	1+ / 01	650:-
Karl X G: 2 mark 1659, Sm 20	(1+)	1.750:-
Karl XII: mark 1703, Sm. 85	1 / 1+	850:-
Fredrik I: 1 heller 1732 Hessen, Km. 401	1	125:-
Gustav III: 1/3 Rd 1792 begr. Sm. 101	1+ (à 01)	950:-
Karl XIV J: 1/12 Rd 1831, Sm. 92	1+	275:-
Oskar I: Rdr 1855, Sm. 35a	01	2.500:-
Oskar I: 2 Rdr 1857, Sm. 59	1 / 1+	950:-
Angola: 10 Esc. 1952, Km. 73	unc	125:-
Burma: Mu 1852, Km. 7.1	VF	250:-
Bremen: 12 groote 1654, Km. 122	F / VF	400:-
Essequibo & D: 1/8 guilder 1835, Km. 16	(F)	225:-
India, Portuguese: 1/8 tanga 1903, Km. 14	VF	125:-
Japan: 50 sen 1910, Y. 31	EF / unc	350:-
Macau: 5 patacas 1952, Km. 5	unc	275:-
Sierra Leone: penny 1791, Km. 2.1	(VF)	275:-
Tibet: 1 1/2 Srang 1936, Y. 24	EF	100:-
Russia: Rubel 1742, C. 19b.3	VF	1.600:-
Russia: Rubel 1613-1913, C. 70	unc	450:-
Kwarezm: 500 rubel 1921, Y. 19	VF	550:-
Hawaii: 10 cents 1883, Km. 3	(F / VF)	450:-
Uruguay: 50 centesimos 1917, Km. 22	EF	225:-
Serbia/ockuperat: 10 dinara 1943, Km. 33	EF	90:-

Vi utger lagerlistor

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. STORGATAN 20
611 34 NYKÖPING
TEL. 0155-28 63 25 FAX. 0155-28 63 25

Pollettsamlare!

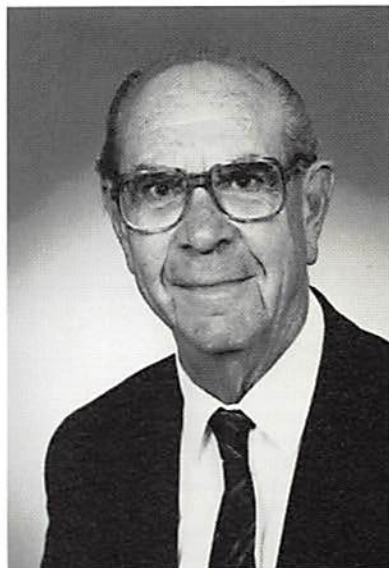
Smärre Skrifter Nr 7

En ny publikation från Svenska Numismatiska Föreningen har nu kommit från tryckeriet. Smärre Skrifter Nr 7 handlar om svenska militärpolletter och är författad av Magnus Widell. Du har nu möjlighet att köpa den från föreningen för endast **100 Skr + porto** (20 Skr). Boken är på 96 sidor och är ett viktigt bidrag till studiet av polletter då övergripande, uppdaterade, verk över Sveriges polletter ännu ej finns att tillgå.

Boken beställs enklast genom insättning av ovannämnda belopp på postgiro 15 00 07-3. Vid eventuella frågor kontakta vårt kansli på nedanstående adress. Boken kan också köpas i butiken på Kungl. Myntkabinettet.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Kansli: Banérgatan 17 nb, 115 22 Stockholm. Telefon: 08-667 55 98. Fax: 08-667 07 71.
E-post: snf@wineasy.se - Kansliet är bemannat: Onsd. - torsd. 10.00 - 13.00.

Bertel Tingström hedrad

Numismatiska Föreningen i Finland r.y. hyllade i början av året vid ett möte i Helsingfors vår välbekante nestor i svensk numismatik, fil. dr Bertel Tingström, med förtjänstmedaljen *Pro numismatica*. Denna har instiftats av en dotter och svärson till Fjalar och Nea Örnghjelm – den heter *Fjalar och Nea Örnghjelms medaljfond*. De ägnade sig båda åt NFIF och skötte 1958-71 dess auktioner. Fjalar avled 1989 och hans hustru två år senare.

Medaljen skall delas ut som uppmuntran till aktiva samlare och forskarvänner. Enligt stadgarna skall detta ske vart tredje år. *Pro numismatica* ges i turordning till en finsk samlare respektive en från ett annat nordiskt land. Medaljen, som är utförd av Thea Helenelund, gavs första gången till Kalevi Loimaranta, som ägnat sitt intresse åt äldre sedlar och svenska kopparmynt. Andra gången var det Tingströms tur. Aimo Linkosalmi, som höll hyllningstalet, sade bl.a.: "För alla som samlar svenska mynt är Tingströms böcker ett begrepp.

Svensk numismatisk uppslagsbok har redan kommit i tre upplagor och även på engelska..." Vidare framhöll talaren den medaljerades insatser som forskare, särskilt beträffande plåtmynten, hans mångåriga verksamhet som samlare och hans arbete i Svenska Numismatiska Föreningen och för Avesta Myntmuseum, om vilket museum han utgivit en bok.

LLT

Strandbergs Mynthandel AB & Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, medaljer, ordnar
Gamla aktiebrev, äldre handlingar m.m.

Arsenalsgatan 8C, Box 7377
103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, 611 58 20
Fax: 08-611 32 95

Ian Wiséhn

tilldelades det Bobergska priset vid Samfundet Kungliga Myntkabinettets årsmöte den 18 maj.

Ian Wiséhn är t.f. chef för Kungl Myntkabinettet och en mycket flitig skribent i SNT sedan 1980 och tidskriftens ansvarige utgivare sedan 1988. Han är också medlem av SNFs publiceringskommitté. Bland skrifter som Ian utgivit kan nämnas *Numismatiker, forskare och myntsamlare* tillsammans med Ernst Nathorst-Böös och den populära boken *Att samla mynt* tillsammans med Ulf Schenkmanis.

□

Auktioner

September:

- 10-11 Zürich, Hess-Divo
14-16 New York, Bowers & Merena
18 Zürich, Hess-Divo
19 Bruxelles, Elsen
23-26 München, Hirsch
26 Long Beach, Ponterio
29-30 Osnabrück, Künker

Oktober:

- 1-2 Osnabrück, Künker
3 Helsingfors, Holmasto
12 London, Baldwin
12 München, Giessener
Münzhandlung, Ancients
13 London, Baldwin
13-14 München, Giessener
Münzhandlung, General
15-16 Stuttgart, Münzen und
Medaillen Deutschland
19-21 Zürich, Leu Numismatik
22-23 Zürich, Sternberg
28-31 Frankfurt, Peus

November:

- 12 Madrid, Vico
12-14 Baltimore, Bowers & Merena
16-17 Hilversum, Laurens Schulman
18-19 Sydney, Noble
25-27 München, Hirsch

Mässor

September:

- 26 Växjö, Värends Numismatiska
Förening och Smålands museum

Oktober:

- 4 Linköping, Antik- och
samlarmässa i Cupolen

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

10/9 Håkan Widjestrand: *Johan III
örtugar.*

4/10 Antik- och samlarmässa i Cupolen,
Linköping, kl. 10.00-15.30. Entré 20 kr.
Samlarklubben Hans Brask arrangerar.

8/10 Frédéric Elfver: *Den medeltida
myntningen i Sverige.*

11/10. Myntauktion. IOGT/NTO,
Snickareg 2A, Linköping, kl. 11.00.
Visning från 10.00. Om du vill lämna in
mynt kontakta Mikael Persson,
tel. 013-31 20 82. Se nedanstående
internetadress.

Möteslokal: ABF (Sparbankshuset),
Snickareg 20, Linköping. Konferensrum
AKLEJAN, plan 3, kl. 18.30-22.00.
Skilling Banco på internet:
www.teboden.e.se/mksb

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Köper – säljer – värderar

Mynt – Sedlar – Medaljer
Ordnar – Litteratur

Karlavägen 46, Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax. 08-661 62 13

Värends Numismatiska Förening

och

Smålands Museum

arrangerar

MYNTMÄSSA

med kåseri kl. 14.00:

40 år som myntsamlare med
varianter som specialitet

av

Sten Törngren, Malmö

MYNTHANDLARE
UTSTÄLLNINGAR
SERVERING

Lördag 26 september 11.00-16.00
Smålands Museum, Växjö

KÖPER
SÄLJER
VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB

Normalmstorg 1, 1tr.

Box 7662 103 94 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA 3 ÅRLIGA AUKTIONER

2 öre brons 1949 "PROV"
mfl säljes på auktion 9 maj 1998
Beställ katalog! Prenumeration 125 kr för
kommande 3 kataloger.
Enstaka exemplar 50 kr. Pg 1212-0.

GRATIS RÅDGIVNING!

FK 08-678 32 17
FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Birger Jarls gatan 8, 3 tr
114 34 STOCKHOLM

SNF:s jubileumsauktion den 5 december 1998

I samband med föreningens 125-årsjubileum den 4-6 december i år, kommer en auktion med dyrgräpar (125 objekt) ur Sven Svenssons samlingar att hållas. Vidare kommer dubletter av föreningens medaljutgåvor att auktioneras samt ett medaljskåp och en rar papperspollett. Objekten kommer att finnas till beskådan i en speciell monter i Kungl. Myntkabinettets entré under hösten.

Boka den 5 december, klockan 16.00!

Auktionen kommer att hållas i Kungl. Myntkabinettets lokaler på Slottsbacken 6 i Stockholm. För att få bjuda på auktionen måste du vara medlem i SNF, eller i någon till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 1873-1998 – 125 år i numismatikens tjänst!

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 18 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppöppet mot myntförfälskningar – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.,
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynthandel

Trotzgatan 16, Box 307, 791 71 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, 503 30 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

Malmö Mynthandel

Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61

Mynthandlarnas Postorder

Båtbyggaregatan 16, 216 41 MALMÖ
Tel. 040-16 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrhälje Mynt AB

Box 4, 761 21 NORRHÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 8 C, 111 47 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Svenska Numismatiska Föreningen 1873-1998

*Jubileumsprogram för
Svenska
Numismatiska Föreningen
4-6 december 1998*

Tillsammans med Kungliga Myntkabinettet – Sveriges Ekonomiska Museum,
högtidlighåller föreningen sitt 125-årsjubileum.

Fredagen den 4 december: =====

- 15.00 Vernissage. Föreningens jubileumsutställning, "Samlare visar klenoder", invigs.
16.00-19.00 Visning av auktionsobjekten inför lördagens Svensson-auktion
i Lovisa Ulrikas bibliotek.
Kungl. Myntkabinettet har under fredagen förlängt öppethållande till 19.00.

Lördagen den 5 december: =====

- 10.00 - 16.00 Jubileumsutställningen öppen.
12.00 - 15.00 Visning av auktionsobjekten i Lovisa Ulrikas bibliotek.
13.00 Föredrag i hörsalen. Ytterligare information meddelas senare.
16.00 Auktion med bl.a. 125 objekt ur Sven Svenssons samlingar.
19.30 Jubileumsmiddag på Myntkrogen.

Söndagen den 6 december: =====

- 10.00 - 16.00 Jubileumsutställningen öppen.
14.30 Föredrag av Lars O. Lagerqvist i hörsalen.

Samtliga begivenheter kommer att äga rum i Kungl. Myntkabinettets lokaler på Slottsbacken 6
i Stockholm. Jubileumsutställningen kommer att kunna beskådas t.o.m. den 15 januari 1999.

Anmälningsförfarande till middagen samt kostnad för denna, meddelas i nästa nummer av SNT.
Detsamma gäller föredragen under lördagen och söndagen.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN. Banérgatan 17, 115 22 Stockholm
Tel: 08-667 55 98. Fax: 08-667 07 71. Kansliet är bemannat: Onsd. - torsd. 10.00-13.00.
E-post: snf@wineasy.se - Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 1873-1998 – 125 år i numismatikens tjänst!